

نمبر
13

خاندان

منم سرشار از خم خانہ دل
پُر ازمی روز و شب پیمانہ دل

60371 صواب نامہ

از خوانندگان گرامی تقاضا می شود که پیش از مطالعه کتاب خود را از روی این صواب نامہ اصلاح بفرمایند۔

صواب	سطر	صفحہ
غلام سرور	۱۶	۲۷
"عالم ہمہ افسانہ ما دارد و ما هیچ"	۵	۳۱
ب	۴	۶۷
مستی و	۱	۶۹
دربانی	۸	۸۹
بہ نور	۱۲	۹۱
بجنت	۱۸	۹۲
مرحوم و منصور	۲	۱۰۲
بی	۶	۱۳۴
ایچنین	۱۰	۱۶۰
بادہ	۱	۱۶۵
نکشاید	۸	۱۱۸

مُحَمَّدٌ خَانِدُول

سروران محمد رمضان تبسم قریشی

اشاعت اول	_____	یک ہزار
مصنف	_____	سردان محمد رمضان تبسم قریشی
کاتب	_____	سید اصغر علی شاہ گیلانی
چاپ خانہ	_____	مسعود پرنٹرز - لاہور
بہا	_____	شانزده روپیہ پاکستانی
محل اشاعت	_____	عامر ہومیو پیتھک شفا خانہ، اقبال گنج گجرات پنجاب

علاقہ مندان گرامی بتوسط عامر ہومیو پیتھک شفا خانہ اقبال گنج گجرات
(پنجاب) پاکستان مکاتبہ نمایند

ترتیب مطالب

نمبر شمار	مطالب	صفو	نمبر شمار	مطالب	صفو
۱	وَاللّٰهُمَّ الْمُسْتَعَانُ	۵	۱۵	نغمہ نعت	۵۸
۲	دَعَا	۶		بخش سوم	
۳	جدید تحسین امیر بجنور شہنشاہ ایران	۷	۱۶	کربلا	۶۱
۴	مشک آلت کہ خود ہوید	۱۲	۱۷	شہید کربلا	۶۲
۵	شکوہ شکرنا	۲۱		بخش چہارم	
۶	تَبَسُّمِ قَرِيشِي	۲۲		سید مہر علی شاہ	۶۵
۷	نغمہ های تَبَسُّمِ	۳۶	۱۸	شجرہ خاندان چشت	۶۶
۸	انتساب بہ مرکز تحقیقات فارسی	۴۱	۱۹	نذرانہ عقیدت	۶۷
	بخش اول		۲۰	سر مست انوار حق	۶۸
۹	لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ، بِيَادِ تُو	۴۵	۲۱	دعای شفا	۷۱
	بخش دوم	۴۶	۲۲	نغمہ روح	۷۲
	مُحَمَّدُ الرَّسُوْلُ اللّٰهُ	۴۹		بخش پنجم	
۱۰	عَرْضِ تَبَسُّمِ	۵۰		حکیم الامت علامہ اقبال مرحوم	۷۵
۱۱	نفسہ بہ نعت قدسی مرحوم	۵۲	۲۳	یا اقبال (قطعات)	۷۶
۱۲	نالہ شوق	۵۴	۲۴	تضمین بہ اشعار اقبال	۷۸
۱۳	نگاہی یا رسول اللہ	۵۵	۲۵	خراج عقیدت	۸۰
۱۴	رحمۃ اللعالمین	۵۷			

مطلب	مطلب	مطلب	مطلب	مطلب	مطلب
مطلب	مطلب	مطلب	مطلب	مطلب	مطلب
ببخش ہفتم	ببخش ششم	ببخش ہفتم	ببخش ششم	ببخش ہفتم	ببخش ششم
آثارِ زندگان	گلہائی رنگارنگ	آثارِ زندگان	گلہائی رنگارنگ	آثارِ زندگان	گلہائی رنگارنگ
۱۰۳	۸۳	۱۰۳	۸۳	۱۰۳	۸۳
ملک عبد الحمید شمس آباد	عریضہ	ملک عبد الحمید شمس آباد	عریضہ	ملک عبد الحمید شمس آباد	عریضہ
۱۰۴	۸۴	۱۰۴	۸۴	۱۰۴	۸۴
آغا قدرت اللہ شاہ گجراتی	تاثراتِ ملاقات	آغا قدرت اللہ شاہ گجراتی	تاثراتِ ملاقات	آغا قدرت اللہ شاہ گجراتی	تاثراتِ ملاقات
۱۰۵	۸۶	۱۰۵	۸۶	۱۰۵	۸۶
قبلہ سید مہر علی شاہ صاحب	کارخانہ ظروف سازی مراد	قبلہ سید مہر علی شاہ صاحب	کارخانہ ظروف سازی مراد	قبلہ سید مہر علی شاہ صاحب	کارخانہ ظروف سازی مراد
۱۰۶	۸۷	۱۰۶	۸۷	۱۰۶	۸۷
علامہ داکتر محمد اقبال	آٹائی داکتر عبد اللہ مظاہری	علامہ داکتر محمد اقبال	آٹائی داکتر عبد اللہ مظاہری	علامہ داکتر محمد اقبال	آٹائی داکتر عبد اللہ مظاہری
۱۰۷	۸۸	۱۰۷	۸۸	۱۰۷	۸۸
نواب سر فضل علی	آثارِ ملاقات	نواب سر فضل علی	آثارِ ملاقات	نواب سر فضل علی	آثارِ ملاقات
۱۰۸	۸۹	۱۰۸	۸۹	۱۰۸	۸۹
ابوالفیض محمد عالم قرشی	تقریب بہ فرہنگ عشق	ابوالفیض محمد عالم قرشی	تقریب بہ فرہنگ عشق	ابوالفیض محمد عالم قرشی	تقریب بہ فرہنگ عشق
۱۱۰	۹۰	۱۱۰	۹۰	۱۱۰	۹۰
قبلہ محمد عبد الکریم قرشی	قطعہ تاریخ	قبلہ محمد عبد الکریم قرشی	قطعہ تاریخ	قبلہ محمد عبد الکریم قرشی	قطعہ تاریخ
۱۱۲	۹۰	۱۱۲	۹۰	۱۱۲	۹۰
ابوالکلام آزاد	گلہانگ تبریک	ابوالکلام آزاد	گلہانگ تبریک	ابوالکلام آزاد	گلہانگ تبریک
۱۱۲	۹۱	۱۱۲	۹۱	۱۱۲	۹۱
میاں غلام محی الدین گولیاں شاہ جین	مکتوب منظوم بنام آٹائی تبسی	میاں غلام محی الدین گولیاں شاہ جین	مکتوب منظوم بنام آٹائی تبسی	میاں غلام محی الدین گولیاں شاہ جین	مکتوب منظوم بنام آٹائی تبسی
۱۱۳	۹۳	۱۱۳	۹۳	۱۱۳	۹۳
مفتی محمد اسحاق	خیر مقدم آٹائی تبسی	مفتی محمد اسحاق	خیر مقدم آٹائی تبسی	مفتی محمد اسحاق	خیر مقدم آٹائی تبسی
۱۱۳	۹۴	۱۱۳	۹۴	۱۱۳	۹۴
حسین شہید سہروردی	ہدیہ تشکر	حسین شہید سہروردی	ہدیہ تشکر	حسین شہید سہروردی	ہدیہ تشکر
۱۱۴	۹۵	۱۱۴	۹۵	۱۱۴	۹۵
خواجہ ناظم الدین	خیر مقدم خواجہ قمر الدین صاحب	خواجہ ناظم الدین	خیر مقدم خواجہ قمر الدین صاحب	خواجہ ناظم الدین	خیر مقدم خواجہ قمر الدین صاحب
۱۱۴	۹۶	۱۱۴	۹۶	۱۱۴	۹۶
ببخش ہشتم	جنتِ شاعر	ببخش ہشتم	جنتِ شاعر	ببخش ہشتم	جنتِ شاعر
۱۱۵	۹۷	۱۱۵	۹۷	۱۱۵	۹۷
غزلیات	خانہ فرہنگ ایران	غزلیات	خانہ فرہنگ ایران	غزلیات	خانہ فرہنگ ایران
۱۱۵	۱۰۰	۱۱۵	۱۰۰	۱۱۵	۱۰۰
ببخش نہم	استاذی مولوی فضل احمد مرحوم	ببخش نہم	استاذی مولوی فضل احمد مرحوم	ببخش نہم	استاذی مولوی فضل احمد مرحوم
۱۱۶	۱۰۲	۱۱۶	۱۰۲	۱۱۶	۱۰۲
قطعہات		قطعہات		قطعہات	
۱۶۹	۵۴	۱۶۹	۵۴	۱۶۹	۵۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ

بگویم فاش آن دردی که پروردگرم به دل تنہا
بپیش کس نہ این گنجینہٴ دل کرده ام افشا
بپاس خاطر و خوشنودی آتائی تسمی
بیمہ کرده تسمی از خیالش کاغذ بیہنا

تسمی قریشی

دُعَا

زبانم را نوای پُر اثر دِه
 برود، آسایشِ قلب و جگر دِه

بظلماتِ نوازِ ظلماتِ هستی
 مرا بینایِ اهلِ نظر دِه

آدایِ عصرِ حاضر بت پرستی
 بچشمِ نورِ سازِ غِ البصر دِه

فضایِ عشقِ ناپیدا کنار است
 پروازم توانا بالِ دیر دِه

تَبَسُّمِ پیشِ تو محوِ سجود است
 بنزیرِ گردشِ پسرِ خِ کبود است

۱۴ اردیبهشت ۱۹۷۳

۷

هدیۃ تحسین امین

بدرگاہ معلیٰ

شاہنشاہ آریا محزا علی حضرت مخدوم رضا شاہ پھلوی

فرمانروائی مملکت ایران

ای شهنشاه معظّم تاجدار
 نازش حسن و فسود غزندگی
 تو عروج اقتدار پهلوی
 پیکر بهبودی نسل جدید
 عاشق غم خواری انسانیت
 ساقی میخانه بزم مشراد
 رهنمای شاهسراہ کامران
 سوی منزل می کشی بی محار

فخر اوزنگ بحسب شاهمی وقار
 سرفراز انتخاب روزگار
 بختیار مقتدر والا تبار
 مهربان و مہر واد و دل نگار
 غم شناس و غم ربا و غمگار
 نشہ ساغر تند بربہوش باد
 سوی منزل می کشی بی محار

تکیہ داری بر خدای ذوالمنن

فکر اندیشہ بر اہش استوار

ثمرہ حُبّ عمل، محکم لقیس
 دولت ایشاز عجد و حساب
 ہست اخلاص محبت تاجور
 دل توانا از رضای کردگار

آرزویت شادمانی در کنار
 واقف ضواللہ شیوہ لیل و نهار
 دل توانا از رضای کردگار

مرکزہ جان بازی اصل وطن

بر اشارت جان و دل ہر شہی نثار

چارہ ساز قیمت بیچارگان
 بی زبان را زبانی دادہ ای
 مرد مفلس زیر سایہ ات امیر
 خانہ بی خانان، با خانان

خستگان و جوہر گردون را شکار
 بینوایی را نوای سازگار
 مرد بی بس شاد کام اختیار
 نیم جانی از تو گشتہ جاندار

شاہنشاہ آریاکھر

شہنشاہ آریاکھر، رنسا و محسن زیدانی بہ تو ناز و خدا دانی، بہ تو بالد جہان بینی
بہ ہر پہلو ست نگر پہلوی رخشند، تابندہ کہ ہرچو شہر یار اند، پراوار و ہفت سانی
تبسم قریشی

شکسوارِ اربِ افکارِ همسم
از تو لرزد و گردشِ سیل و نهار

بود پشه مُسَرده انوثت ز اچمن
طبیء عطارِ صحن گلستان
اتحادِ با، همی گردوں شکن
تیره، بختی از وطن ناپید کرد
نورِ دل، نورِ نظر، نورِ معاش
دلتش کمرِ دست هر مبین پرست
آبِ یاری کرده آوردی ببار
گلُ بدامن هر شجرِ شاخسار
همستوانا چیز و مردِ چیزدار
آفتابی با نقطه نصف النهار
هر سو انوارِ نر و اوال نور بار
جانفشانی هست روح کامکار

گوئی جبرانت تو بعالم برده ای
زیر و زو کردی نظام نابکار

شاید پید و دم ز ناشی انقلاب
سیلِ خوشحالی روان و موجزن
ظلمِ ظالم غرقِ بحرِ بی بسی
تیز گام و تیز زره و الطافِ حق
خندِ روشادابی سر و دامن
بار آور هست هر شاخ نمود
عاشقانِ شه همه روشن ضمیر
خانه، خانه، کارخانه، کارگر

یختره شائوده روشن نهار
"انقلابِ شاه و مردم شاهکار"
بی اثر سر بایه و سر بایه دار
خوش ادا و خوش نما و خوشگوار
بالا تبار و گلشنان و گلزار
گلشنِ تعمیر: تصویرِ ببار
عزمِ خودداری بدعا پایدار
بچکان و مردوزن مصروف کار

شانی، سحراب درستم هر بشر

تیغِ همتِ سُرخِ رود در کار زار

دولتِ آهن، زغال و سبّ و نفوت
شد عطا وافر زرت کمر و گار
صنعت و حرمتِ بی‌ایجاداتِ نو
در جهانِ اهلِ حرفه نامدار
رُستایانِ خوشحال و خیال
فاریغِ البالی قطار اندر قطار
دولتِ بی‌کشتی از بحر و بر
کشتی ران و قلبه ران و کشتکار
از کشتادری کی آلاتِ جدید
کشتِ زرِ خیز است کشتِ افتخار

کشتکاری را معین و هم‌منفس

پنکِ ملی، بانکِ زرعی، بانکِ راه

علم و حکمت چشمه فهم و خرد
برقی دانش زارست علمی آبشار
پیرِ زبرگ و بارِ اشجارِ ادب
سرفکنده شایخانی بار و بار
حسنِ فرهنگ و هنر ایران گیر
بحرِ فیضش بی‌کمران و بی‌کنار
علمی لشکرِ قریه قریه تیغِ زن
بیخِ نادانی کتفِ چو ذوالفقار
همتِ سرگرمِ عمل و دانش سپاه
هر سپاهی جاهد و آموزگار

هم "سپاهِ دین" کند ایجای دین

رُوحِ پرورشِ فضای دیندار

مسکن و بهداشتِ خوراکِ لباس
هر کسی یابد به دشت و کوهِ حساب
جا بجا صوتِ فزادارِ الشفا
بهره بخوران دانه و صد هزاره
سر بلندی پاک از احسانِ غمید
بر رهنمایِ الطیفِ ایندوا نحصار

خاطر نادار خسترم، مطمئن شد اسیر هوش، ذہنی خلفشار
 رونق آسودہ حالی پیش و پس محفل انرا دولت شاد و خواہ
 ذرہ ایران خمیرہ می کند

دیدہ های آسمان افخسار
 عاشقان حب و تہذیب وطن ہر کجا ملی تشخص برقرار
 ہم سفارت ہم تجارت ارجمند دور ایرانی خسران اعتبار
 در ترقی و تمدن، دوستی باز کی برده است ایرانی شعار
 ہمجو فترا ہر جریدہ بانہر می نماید صورتش آئینہ دار
 خانہ ہائی علم و فرهنگ و ہنر منظر تنویر نو در ہر دیار

مرکز تحقیق علم و تارسی

در زمین پاک زندہ یادگار

مشرق ہم مغرب بگوید بر ملا عزم شہ پروردہ پروردگار
 برر عایا کرد الطاف کشیر از شمردن عاجز انداد و شمار
 مصرع کس خوال تبسم بر محفل هست شایان بہ دور شہر یار

آفتاب آمد دلیل آفتاب

آب و تابش بی نیاز استخار

گجرات ۷ اوت ۱۹۷۳ء

مشکات آنست که خود بنویسد

مراگنای از وحدت بکثرت می کشد صائب
و گریه گوشت عزلت کین گاه، هیبت شهرت را

روزی برادرِ کوچکم پروفیسور احمد حسین احمد فوق لیسانس (عربی و فارسی) اردو، بدانش که زمیندار گجرات (پاکستان) از من درخواست کرد که دو غزل فارسی سروده خود را به او بدهم تا برای یکی از رقیقانش که در ایران است برساند زیرا وی برای دریافتِ درجهٔ دکترا در دانش گاه ایران درس می خواند. موضوع رساله دکتری او "تذکره فارسی گویان پاکستان" است

من با او عهد کرده بودم که مقاله، بنویسم و اشعار و حالات بیشتر شاعران فارسی گوی پاکستان را در آن بیاورم. البته اشعار و حالات اکثر شاعران قدیم و جدید را برای او فرستادم ولیکن او هنوز سیراب نشده مطالبه اشعار و احوال شاعران بیشتر را خواستار گردیده است. از جمله اشعار و احوال خودم بدین مناسبت غزل فارسی خود را به او سپردم.

بعد از چند روز برادرم احمد باز آمد و مکتوب آقای سید سبط حسن را (دو)

۹ محرمه ۹ - مه ۱۹۶۸ از ۱۵ - باشگاه دانش گاه تهران

اکنون دکتر سید سبط حسن رضوی رئیس و استاد بخش فارسی در دانشکده دولتی راولپنڈی است، آورد و پیشم بہاد۔ آقائی سید سبط حسن رضوی نوشتہ بود کہ غزلیات سروان تبسم قریشی را کہ برای من فرستادہ بودی استادان و دانشوران دانشکادہ تہران بہ نظر استخوان نگریستہ اند و پیر و از فکر تبسم را بسیار ستودہ و او را بہ آفرین ہا نواختہ اند۔ اگر زحمت نشود، حالات و اشعار تبسم قریشی را تحت عنوان ذیل فراہم کردہ بہ زودی برای من بفرستید کہ خیلی متشکر خواہم شد :-

- ۱ تاریخ و محل تولد
- ۲ خانوادہ محترم با اسم پدر و اجداد
- ۳ تحصیلات
- ۴ مشاغل
- ۵ مسافرت با درج سال
- ۶ تاریخ آغاز شعر گوئی
- ۷ تلمذ و شاگردی،
- ۸ اصناف سخن کہ در آن سخن درسی فرمودہ
- ۹ ابیات
- ۱۰ مقالات
- ۱۱ مجلات و جہانید و ارای آثار تبسم
- ۱۲ شاعران و ادیبان مورد علاقہ تبسم از قدیم و جدید
- ۱۳ رسامی استادان تبسم

شخصیت اجتماعی و ادبی تبسم

(۱۴)

اینگونه کلمات تحسین و آفرین از دانشمندانش گاہ تھران موجب انبساط و بھجت و فخر و مباهات گردید و مرا کہ بہ مقام شعری و ادبی تشویق کردہ بودند و ادارہ نمودن ذابہ جواب مکتوب آتامی رضوی اجمالاً حالات خویش را بیان کردم و از تفصیلات احتراز نمودم۔

از او اہل عمر تا ایس دم محبوب ترین مشغلہ تفریح من شعر سرودن بودہ است۔ خدمت گذاری تعلیم و تدریس، بجا آوردن فریضہ ارثی، ہم در کارزار ہاسدہ راہ سرودن من نبودہ اند۔ اکنون کہ در پنجہ روز افزون پیرانہ سالی گرفتارم شوق شعر گوئی در من کم نہ گردیدہ است۔

بی گناہم پردیہ از من مرنج

من بہستی بستہ ام اسرام را

در زبان ہامی فارسی، اردو، پنجابی جمعاً بیش از یکصد ہزار شعر انشا کردہ ام۔

ہنگام سحر بعد از فراغت حوارج ضروریہ چون قلبیان تازہ کردہ پیش ہم و کش برکش می گیرم از دود آتش فشانہ نموکو اشعار نو بہ نواز خود سر نہ تنہ و آن ہا را بہ برگ قرطاس کہ در دست من میسر آید نگاشتہ محفوظ می کنم زیرا کہ صند و قچہ سینہ ام کہنہ و سال خوردہ است و در خود سکت تحفظ اشعار ندارد۔

ایچ گاہ خیال چاپ گردانیدن اشعار را در دلم پیانشد۔ نزد من

شہرت و ناموری خواستن مرادت برانگیختن کردہ حساد و لشکر اعوامی

خوشتن است۔ از ایس روہیچ گاہ ہوس شہرت یافتن در دلم سر نزدہ۔

طفلانِ شہرِ بجنبر اندازہ جنونِ ما

با این جنوں ہنوز سزاوارِ سنگِ نیست

بیش از چھل سال از عمرم را در سرودن و انشاد کردنِ غزل اُردو

گزرانده ام و این نظریہِ خویش بہ دلیلِ باہرہ دریں بیت تقویت داده ام: ۷۷

کلی نے پھول بن کر دستِ گلچیں کا تم دیکھا

نمود نام کی خواہش میں پھاں دستِ قاتل ہے

یعنی چوں غنچہ لب گشود و خندہ زد، ہماں دم دستِ گلچیں بہ سوی او

دراز شد و گل را از شاخہ اش جُبا کرد۔ ہمیں طور کسی کہ بہ زلفِ شہرت و ناموری

گرفتاری آید، حاسدانش پیدا می شوند و در پی ریختنِ ابرو و عزت و ناموس

کرمی بندند۔

من شاعر فقیر، منش ہستم ہمیشہ با دوست و دشمن صلح و آشتی

را دوست دارم ۷۸

بادستانِ تلطف با دشمنانِ مدارا

روایاتِ اسلامی را کہ اباعن جبہ در و نم جہ بیان دارد ہیچ گاہ پس پشت

نداشتہ ام۔ پروازِ فکر و شعرم اکثر بیرون از فضا کی دینی نمی باشد۔ ہمہ اشعارم

چاشنی دین و ایمان دارد۔ سیرت و زندگی حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

را موسوم بہ "سید البشر" بہ نظم اُردو در دست تہیہ دارم۔ مطلع و چند اقتتاحی

اشعار این است:۔

ساتیِ دورانِ عطا ہو ساغرِ کیفِ بیاں لکھ رہا ہوں میں حدیثِ تمامِ پیغمبرؐ

فخر موجوداتِ هستی ارحمۃ للعالمین
 صاحبِ خلقِ عظیم و باوث کون و مکا
 جسکی فضل شان ہے شانِ خداوندی کے بعد
 جسکی رفعت کو بندگی کوئی چھو سکتی نہیں
 الاذنی کی لگی ہے مہر اک اک بات پر
 بیعتا ہے خود خدائے پاک بھی جس پر درود
 جسکا ہر جامِ عمل ہے آفتابِ ماہتاب
 نور ہے اہل نظر کا، دیدہ دیدہ وراں الخ
 در ہمیں زمینہ و ہمیں قافیہ تحتِ عناوین مختلف ہمیش از ہفت صد شعر
 سرودہ و تاجِ ہجرت بہ حبش رسیدہ ام انشا اللہ تاجِ ہجرت آل سرورہ کائنات
 بہ مدینہ منورہ جلد اول بہ پایاں خواہد رسید۔

من علم بہ دارِ آل خانوادہ متدین ہستم کہ درو عظ و ذکر و تبلیغِ دین اسلام و ہم
 در تدریس و تعلیمِ عربی و فارسی، دور و نزدیک شہرت پیا کر دہ است جدِ اعلیٰ مرحوم
 مفتی حافظ خان محمد قریشی در آغازِ نوجوانی مولدِ خویش را کہ در بستی قریشیاں
 نزد سرای سادہ ہو از مضامینِ سلطان بود بہ اجازتِ پدرش محمد عبد اللہ المعروف وریا
 برائے تحصیلِ علم و ادب پادرد کرد۔ در زمانِ حکمرانیِ خالصہ از خطراتِ رہ پیمائی زہرہ
 شیر دلاں آب می گردید ولی عشق و طالبِ صادق حافظ خان محمد مرحوم مشکلات و
 موانع را از پیش پائی خود دور کردہ در راہِ فرہنگ و ادب قدم فرساشد و
 ہمہ مصائبِ سفر را باخندہ پیشانی پاسخ داد
 بعالم ہر کجا ورد و غمی بود
 بہم کردند و عشقش نام کردند

ہمانگونه کہ معمول آن زمان بود۔ ابتدائی کتب صرف در نحو عربی و فارسی را فرا
گرفت و ہمہ این را از برہ کرد، سپس بہ شہر پیشاورہ در رسید۔ در آنجا درس گاہ عظیم
علم دین بود۔ در آن درسگاہ کتاب معانی علم منقول را بہ پایاں رسانید۔ و بعد از دریا
کردن سند فینلت در منقولات، دلش را اشتیاق تحصیل علم معقول پیداشت۔
در آن روزگار بہ جنبہ لاهور چہچ در سگاہی دیگرہ را در علم معقول نمی پسندید۔
بعد از حاصل کردن اجازت استادان گرامی توکل بہ خدا کردہ با پای پیادہ بہ سوی
لاہور روانہ شد۔ چون از صعوبات سفر تنگ می آمد بی اختیار این بیت
حافظ شیرازی را از مزمر می کرد:

الَیَا اَیُّهَا السَّاقِی اَدْرِکَا سَاوِنَاوِلَهَا

کہ عشق آساں نمود اول ولی اقتاد مشکہا

روز و شب منازل راہ طی کردہ تا اینکہ شبی بہ گجرات رسید۔ از خستگی
سفر بسیار ماندہ بود۔ برای استراحت شب بہ سرای در مسجد لوہاراں (آہنگراں)
فرود آمد۔ درسگاہ مولوی محمد صالح مرحوم دریں مسجد بود۔ در شب ہنگامی کہ با
طالب علمان بہ گفت و گو پرداخت برای او کشف شد۔ کہ دریں درسگاہ دریں
علم معقول بہ طریق احسن حاصل کردہ می شود۔ علی الصبح بہ صورت نا شناختہ درس
را بہ غور و تعمق بشنید۔ طریقہ تدریس مولوی محمد صالح مرحوم برای وی بسیار
مرغوب افتاد۔

مرحوم حافظ خان محمد است۔ عا کرد کہ من در علم منقول خوب تحصیل کردہ
ام و برای تحصیل علم معقول از شما خواستارم۔ اجازت بدهید کہ در این درس

شرکت جویم۔ مرحوم مولوی محمد صالح نخت در کتب منقول و فتویٰ نویسی امتحانش
 کرد و از قابلیت و استعداد حافظ خان محمد بی حد متاثر شده با او معاہدہ
 بست کہ فتویٰ نویسی درس گماہ را بہ تو سپردم و بہ عوض آن علم معقول را بہ تو خواہم
 آموخت۔ در فتاویٰ صحیح دادن نام مفتی حافظ خان محمد تا دور دور مشہور
 شد و او بر این منصب فائز ماند تا آن کہ ہمہ گونہ کتب متداولہ معقولات را
 تحصیل کرد و با موفقیت بہ انجام رسانید و فارغ التحصیل شد و دستار فقہیت
 را بہ تقریب خاص دریافت کرد۔

رُوستای قلعه دار کہ از شہر گجرات بہ جانب جنوب کما بیش شش
 میل دور بہ کنار رود چناب واقع است۔ امام مسجد شاہی اس رُوستا،
 شادی محمد قریشی، صاحب جمعی از قریشیان ملتان بود۔ چوں او را خبر شد کہ مفتی
 مسجد آہن گران گجرات ہم از قریشیان ملتان است برای ملاقاتش
 بلجرات آمد و دوران جُست و جُوی حالات باہمی منکشف شد کہ مفتی
 حافظ خان محمد در رشتہ برادرزادہ اوست۔ حافظ شادی محمد کہ تن تنہا در
 قلعه دار بود و باش داشت برادرزادہ را و ادارہ کرد کہ ہمراہ او در قلعه دار
 سکونت اختیار کند۔ و در رُوستای قلعه دار مفتی حافظ خان محمد حسب
 خواہش عمّ دو شیزہ نیک سیرت را در حبالہ نکاح در آورد و خیالی معاودت
 بہ بستی قریشیان را متروک کردہ مستقلاً در قصبہ قلعه دار بہ زندگی پرداخت۔
 یکی از پسران مفتی حافظ خان محمد، پدیر بزرگم مولوی فضل احمد قریشی
 مرحوم بود، او اکتساب علم از پدرش نمی کرد و بعد از وفات پدرش

مفتی حافظ خان محمد، از برادر بزرگ خود مرحوم حافظ سید احمد تحصیلات
خود را بہ تکمیل رسانید۔

اما از ابتدا تا انتہا کثرت علم و عمل من از چشمہ فیض جدہ مجدم
مولوی فضل احمد سیراب شد۔ چون پدر بزرگم بہ عمر یکصد و دہ سالگی رسید،
در سال ۱۹۱۸ میلادی در گذشت۔ من کتاب صغائی درسی نظامی را
خواندم و در طب قانون بو علی سینا را با شوق فراوان مطالعه کردم۔ در
اشنائی طالب علمی، گاہ گاہی از عمویم، واعظ شیریں گفتار، مولوی محمد عالم
قریشی مرحوم امام مسجد شاہی قلعه دار و از والد بزرگوارم مولانا محمد عبد الکریم قریشی
مرحوم (مولوی فاضل و منشی فاضل) صدر مدرس علوم شریفہ در دبیرستان
دولتی شہر بہلم (پنجاب) فارسی را فرا گرفتہ۔

چون برای پدر بزرگوارم معلوم شد کہ من بہ سرودن شعر تایل دارم،
مرا سخت تلقین می فرمود کہ در ایام طالب علمی از سرودن شعر دست بردارم
و راہ تحصیل علم را بہ خود مسدود نگذارم۔ با وجود این صواب طبع خدا و اوم از
شعر گفتن باز نماند۔

پار سال حسب معمول تقریب یوم اقبال، دانشکدہ زمیندار گجرات
منعقد شد۔ درین اجتماع سالانہ چند دانشمند ایرانی از مرکز تحقیقات فارسی

۳۰ و نوات ۳۲۴ حقی ۳۰ مطابق ۳۲۶ حقی ۳۰ و نوات ۳۷۳ حقی

۳۰ و نوات ۳۷۷ حقی

ایران و پاکستان (راولپنڈی) دعوت داشتند۔ دانش کده زمیندار یادگار
 سرسید گجرات، نواب سرفضل علی مرحوم و مغفور است کہ موسس و مربی دانشکده
 زمیندار بود۔ هر لمحہ علم عزیزش را بہ انتشار علم و ہنر نذر کرد و موانع را کہ در راه
 تکمیل مقصدش بود بہ عقل و تدبیر و اثر و رسوخ اندیشہ خود دور کرد و مرکز
 وسیع و غرض دانش کده زمیندار گجرات و عمارات آزمائش گاہ و کتاب خانہ
 و اقامت گاہ دانش جویان را بنا گذاشت و نامش را برای ہمیشہ زندہ و تابندہ
 گردانید و جان و مال خود را فدائی بدت نمود۔

سیاحت کنگان ممالک خارجی بالخصوص از ممالک مترقی اروپا و امریکا
 وقتی کہ بہ این مرکز عظیم علمی و ادبی و تاریخی و عمارات باشکوه و جلال دانش کده
 زمیندار می رسید، غرق حیرت می شوم۔

در سال ۱۹۴۲ میلادی دست اجل، نواب سرفضل علی، بانی دانشکده
 زمیندار را در رُبود آرامگاہش ادرجوطہ دانش کده بہ جانب مشرق رُبودی تالار
 سخنرانی بنا کرد۔ را تم الحروف بیش از ده سال در سفر و حضر بہ رفاقت آن مرحوم
 بہ سر بُردہ بودم و با صراحت اعتراف می کنم کہ محنت و دانشش بہ دانش کده زمیندار
 نزول تر از اُفت اولاد و مال بود۔ اکنون کہ بہ خواب ابدی در صحن دانش کده
 خوابیدہ است، با دیدہ نگران گذشت شب و روز دانش کده زمیندار است۔
 بنا بر این خیال، در یکی از مادہ تاریخ های و فائش چنین سرودہ بودم

جان بی دل گشت و کالج بنگرد

دیدہ نواب سرفضل علی

باری، چون این دانشورانِ مرکزِ تحقیقاتِ فارسی ایران و پاکستان بعد از
 ناتمہ خوانی بر آرمگاہِ نواب سرفصل علی، یکی از ماوہ تاریخ معاشی رحلتش
 سرودہ احقر را خواندند کہ بر قبرش کندہ شدہ است بسیار پسندش آمد و
 بامن ملاقات کردہ خواستند بالخصوص آقائی محمد حسین تسبیحی کتابدار
 کتابخانہ، گنج بخش مرکز تحقیقاتِ فارسی ایران و پاکستان مصنف مؤلف
 کتاب معاشی کثیر، بسیار آرزو مند گشت کہ بامن رابطہ قائم کند و بہ دعوت
 پروفیسور احمد چوں بخانہ اور فستم۔ آتا بہ دیر رسیدم و حالی کہ با افرادِ قافلہ
 دانشورانِ روبرو می شدم کہ عازم بازگشت بہ راولپنڈی بودند۔ بہ جز
 "شما بہ خیر و ما بہ سلامت" هیچ گفت و گو میانِ من و آنان راہ نیافت۔
 این ملاقات سرراہی بنیادِ تعلقات و مکاتباتِ خصوصی را ثابت
 گردانید۔ آقائی محمد حسین تسبیحی در ہر مکتوب کہ بہ برادر م احمد نوشت این
 خاکِ راہ را حدیثِ سلام فرستادن فراموش نکرد۔ برادر م اکثر می گفت۔
 چون اورا بہ رفتنِ مرکز تحقیقاتِ فارسی ایران و پاکستان اتفاق افتد، آقائی
 تسبیحی ہمیشہ بہ طورِ کامل خیر و عافیت شمارا دریافت می کند، و جستہ جستہ
 اشعارِ شمارا از من شنیدہ بہ جان و دل مخطوط می گرد و بار بار بہ آفرین ہا
 می نوازد۔

در اواخر دسمبر ماہ دسامبر سال ۱۹۷۲ء (بہ تاریخ ۲۷ دسامبر) برادر م
 حسب سابق پیامِ اخلاص و محبتِ آقائی تسبیحی را بہ من رسانید و التماس کرد
 کہ او مخلصِ قدر دانِ شما است و کلامِ شمارا بسیار می شناید و عزیز می دارد،

اگر غزلت پسندی شما مانع نیاید و مناسب خیال بکنید، برای آقای تسبیحی دو
سه غزل فارسی بفرستید۔

آقای تسبیحی را چند غزل فرستادم که به پیوسته آن یک نامہ منشور و
منظوم کہ ارتجالاً از جذبات شکرگزاری بہ نوک قلم آمدہ بود، ارسال داشتہ ام
نامہ منظوم در بخش گلہائے رنگارنگ آمدہ است۔

بہ پاسخ مکتوب از طرف آقای تسبیحی ہمہ سپاس و تحسین و شاباش بود و
مرا اطلاع داد کہ بنا بر غزلیات شما، من مقالہ تحت عنوان "بسم قریشی"
رقم کردہ بہ ایران فرستادہ ام۔ آنگاہ کہ چاپ شود و بہ پاکستان باز آید بہ خدمت
شما تقدیم خواہم کرد۔

پس از گذشتن چند روز، ہفت ہشت شمارہ "روزنامہ فردا" کہ در
تہران بہ مدیریت آقای باقر نیک انجام نشر می شود بہ پست سفارشی دریافت
کردم دریں شمارہ "فردا" مقالہ مبسوطی تحت عنوان "بسم قریشی" بہ قلم
محمد حسین تسبیحی درج شدہ بود۔ با دیدن و خواندن این مقالہ، یکبارہ بہ زبانم رواں
گشت:

ایران کہ افسانہ من دارد و من، هیچ

این مقالہ در این کتاب از نظر خوانندگان می گذرد۔ پس از آن آقای تسبیحی
کہ بہ ہر بہانہ مرا دادار می کرد کہ شعر فارسی خود را گرد آورده بہ صورت کتاب چاپ
کنم تا اینکہ سخن شناسانی و شعر دوستان از آن حظ برند و فیض یاب گردند۔ مگر من بہ
لطائف الحیل از این مسالہ گریز می کردم۔

60371

بیجا نباشد۔ اگر بحد مت خوانندگان گرامی، چند جملہ از نوازش نامہ صامی
آقای تبسیمی را پیش آورم۔ از این جملات معلوم خواهد شد کہ از الطابت
ایزدی تبسم را چنین بالغ نظر، قدر دان علم و ادب و ناقد سخن وری
میسر آید کہ در داد و آن شعر و سخن اصلاً پس پوشش نکند و تراوش
فکرش در اصل زبان حرف آخر باشد۔

محرره سہ شوالیہ ۱۹۷۳ء

غزلیات شما کہ بزبان شیریں فارسی سرودہ اید حقیقتاً
مایہ مباهات است۔ شیوا و گیرا و فریبا و زیبا سرودہ آیہ خدای
یگانہ شمارا در راہ شعر و ادب فارسی کہ میراث فرهنگی و هنری و
ادبی پاکستان است موفق و پیروز باد۔ از ہر چہ گویند بہ زبان
فارسی موجب آن می گرد کہ روح پوران و بزرگان گذشتہ خود
را کہ زبان فارسی کتاب می نوشتہ اند و شعری سرودہ اند شادمان
و خوشحال می گردانید۔ من شنیدہ ام شما در مادہ تاریخ شعر ہم
می گویند زیر کہ بر سنگ قبر صاحب زمیندار کالج شعری
فارسی از شما خواندہ ام۔

محرره ۱۴ شوالیہ ۱۹۷۳ء

حقیقتاً جناب عالی ہم در نشر زبان فارسی و ہم در شعر
زبان فارسی استاد ماهر هستید۔ باری از نوشتہ معانی نشر و
غزلیات شما یک مقالہ فارسی تحت عنوان "تبسم قلبیشی"

نوشتم و به ایران فرستادم. انشاء اللہ و تکیکہ چاپ شدہ و باز آمد
 بہ خدمتِ شما خواہم فرستاد. من شعر شمارا دوستدارم انشاء اللہ
 در بارہ آنها بیشتر می نویسم۔

محررہ ۳۰ ژانویہ ۱۹۷۳ء

-۳

حضرت عالی در شعر و نثر فارسی استاد ہستید و فیہلی
 خوب می نویسید و سرایید۔ من در بارہ اشعار شما ہمیشہ
 با دوستاں و ادیبان و شاعران گفت و گومی کنم و برای آنها
 می خوانم و آنها لذت می برند۔ اگر توانستید اشعار خود را
 گرد و بیادید و چاپ کنید من حاضریم بیش از یکصد نسخہ
 از شما بخرم و دیگران ہم خواهند خرید۔

محررہ ۵ فوریہ ۱۹۷۳ء

-۴

در بارہ اشعار فارسی حضرت شما هموارہ با آقای دکتر جعفری
 و آقای دکتر مظاہری گفت و گومی کنم و آنها از شنیدن اشعار
 شما شادان می گردند۔

محررہ ۱۰ فوریہ ۱۹۷۳ء

-۵

واقعاً اشعار فارسی و اردوی شما گرمی و زیبای
 مخصوص دارد۔ چون از دل بر می آید بر دل می نشیند۔ شما
 در استخدام الفاظ و کلمات مہارت فراوان دارید۔ نثر
 فارسی، شما ہم خوب است۔ آقای دکتر علی اکبر جعفری ہم

لے اے اگلے صفحہ پر

اشعار شماره اید و خواند و بشما آنسریں صاگفت -

محرره ۲۲ فوریه ۱۹۷۳ء

-۶

اشعار شما و نثر فارسی، شما بسیار خوب است. آقای
دکتر جعفری و آقای دکتر منطاهری سلام می رسانند و شما
را با شعرتان یاد کنند -

محرره ۲۸ مارس ۱۹۷۳ء

-۷

واقعی شما در اشعار فارسی و اردو بسیار ماهر و
چرب دست و سریع القلم و وقاد هستیید - ما باید از شما
بیش از پیش سپاس گزار باشیم -

محرره ۱۱ آوریل ۱۹۷۳ء

-۸

غزلیات و نثیں و دل انگیز و روح نواز حضرت عالی
را خواندم و نثر شیوا نکمیں شما را قرات کریم - واقعا در نظم و
نثر ادبی استاد یگانہ هستیید -

محرره ۱۱ ژوئن ۱۹۷۳ء

-۹

همه اشعار شماره خواندم و به فکر و قلم شما شاد باشم
و در دو دفتر تمامم - دکتر علی اکبر جعفری سلام می رسانند -

حاشیہ صفحہ گذشتہ لے دکتر علی اکبر جعفری سرمدیہ مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان راولپنڈی

لے دکتر عبد اللہ مظاہری راتزن فرعنگی سفارت شہنشاہی ایران اسلام آباد

دکتر عبداللہ مظاہری سلام می رساند آقا می پیر حسام الدین سلام
می رساند۔ آقا می دکتر سید علی رضا نقوی و دکتر طاہرہ صدیقی
سلام گرم و صمیمانہ می رسانند۔۔۔۔۔ از اینکه کوشش می
کنید کہ "نمخانہ دول" را چاپ کنید باعث شادمانی و خوشحالی
است۔

این جملہ تحسین آمیز و روح افزا، از فارسی الاصل ادیب فرزانه و شمع علم و
حکمت را پروانہ، آقا می محمد حسین تسبیحی کہ بر نسخہ ہای جدید و قدیم ادب فارسی غائر
نظر دارد، موجب دلشاد می و ہمت افزائی این احقر گشتند۔

آقا می تسبیحی تا اکنون دو کتاب حجیم و ضخیم را بتصحیح و تبصیح از جانب مرکز تحقیقات
فارسی ایران و پاکستان چاپ کردہ است۔ یکی از آنہا فہرست نسخہ ہای خطی کتابخانہ
گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان (راولپنڈی) است کہ بر سفید و دبیر
کاغذ بہ قطع بزرگ در ۴۳۸ صفحہ نشر یافتہ و چنان مرتب کردہ کہ ہمہ معاونات در بارہ
حالات مصنف و کاتب و صفحات و اوراق و موضوع و چگونگی ۳۳۴ نسخہ عربی،
فارسی، اردو، پنجابی و ترکی بہ را می العین دیدہ می شود۔ دومیین کتاب فہرست
نسخہ ہای خطی خواجہ سنا اللہ خراباتی است۔ کہ اصل او از کشمیر بود ولیکن در آخر

۱ پیر حسام الدین راشدی صوبہ سندھ

۲ رئیس و استاذ بخش شبیعہ در ادارہ تحقیقات اسلامی، اسلام آباد۔

۳ فہرست نگار کتب خانہ گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

عمر به شهر جلال پور جتان بخش گجرات افتاده است - از دی کما بیش یکصد و دو
نسخه کوچک و بزرگ خطی در نظم و نثر فارسی و کشمیری باقی مانده است - مفاهیم
و مطالب همه نسخه ها را آقای تسبیحی یک جا کرده در یک جلد ترتیب داده است
و خیالات و احساسات خراباتی بخش گجرات را مسیحاتی کرده زنده جاوید
گردانید - این کتاب در ۳۶۰ صفحه بر کاغذ سفید و دیز با چاپ و حروف
خوب و جلد اعلیٰ به قطع بزرگ چاپ شده است -

به پیش خواهش جنین فاضل یگانہ سر تسلیم خم کردم و آمادہ گشتم کہ کلام
نویس را گرد آورده چاپ کنم :

این آمادگی چاپ کردن اشعار من از طرف مرکز تحقیقات فارسی ایران و
پاکستان نیز مورد تشویق قرار گرفت - تفصیلاً این است کہ بہ تاریخ ۱۷ ماہ مہ
۱۹۷۳ء آقای دکتر راجہ غلام سرور رئیس سابق شعبہ فارسی دانش گاہ کراچی
کہ اکنون بہ تصحیح و تدوین کتاب "جواہر الاولیا" از طرف مرکز تحقیقات فارسی
ایران و پاکستان مامور و معصوم است - با آقای محمد حسین تسبیحی بہ غریب خانہ
من قدم رنجہ فرمودہ بر عزت و توقیرم افزوده -

کلاہ گوشہ نشینی "بہ آسماں بہ سید"

دکتر راجہ غلام قادر ارشاد کرد کہ من از جانب آقای دکتر علی اکبر جعفری
مدیر مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان آمادہ ام - وی ترادعوت کردہ است
کہ بہ مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان بیایی و دوسہ روزہ آشنایم کنی و
از چشمہ های علم و ادب نسخہ های خطی و فارسی کتابخانہ گنج بخش در اینہ فی زرہنگی

سفارت شاهنشاهی و خانۀ فرہنگ ایران سیراب شوی۔

من بسیار سپاس گزار شدم و از افتخار قبول کردن دعوت سرشار گشته و عہدہ کردم کہ انشاء اللہ العزیزہ از این عزت افزائی پس نخواہم افتاد۔ در اواخر ماہ ص ۱۹۷۲ میلادی بہ ہمراہی و دستگیری نور نظرم، عزیزہ می افتخار محمود اختر قریشی سلمہ اللہ تعالیٰ، مهندس ارتش پاکستان، در شہر اولپنڈی فرار سیدم۔ آقای دکتر جعفری کمال تأسف خورد، زیرا کہ او بہ روز آئندہ برای سفر کراچی پا بہ رکاب بود۔ سفر خویش را در تحویق نمی توانست بیندازد زیرا کہ تاریخ و وقت سخنرانی در کراچی اعلان شدہ بود، اما برای آسائش و آرامش من ہمہ گونه وسیدہ فراہم کردہ بود و مرا بہ آقای دکتر راجہ غلام سرور و آقای تسبیحی بسپرد۔

ہماں روز بہ وقت شام بر دولت سرای آقای جعفری حاضر شدم و حسب فرمایش حضار کہ مشتمل ہمہ برگزیدگان ادبای فارسی همچون دکتر راجہ غلام سرور و دکتر علی رضا نقوی محقق و رئیس قسمت شیعہ در ادارہ تحقیقات اسلامی، پیر حسام الدین راشدی محقق و نقاد، دکتر طاہر صدیقی، محمد حسین تسبیحی و غیرہ ہم ہمراہ با خانمہای شان بودند تا دو ساعت غزل بعد از غزل شنیدند و بجد مسرور و شادمان گشتند و گلہای تحسین و آفرین بر سخنم نثار کردند۔ کیف اندوزی و سرشاری اشتیاق آقای دکتر جعفری و نقاد سخن آقای پیر حسام الدین راشدی با تسبیح صد دانہ و تسبیحی پایاں نداشت۔ الحمد للہ کہ دریافت سخن شناس از جہند آقای تسبیحی بر محک امتحان درست آمد۔

چنین توصیف و تعریفِ شعرم و آن ہم از زبانِ حقیقت ترجمانِ فاضلِ اساتیدِ
زبانِ فارسی ارادہ چاہ کر دن شعر فارسی مرا مزید تقویت کرد و تصمیم بخشید، و حسنِ
صداقت این شعرِ اردویم، مرا بہ شد و مد مسحور کرد!

شاعر کی کا اور کچھ ایندھن نہیں

یہ بھڑکتی ہے فقط تحسین سے

یعنی شعر گوپی را هیچ چیزی در کار نیست بہ جز داد و تحسین کو موجب

اشتعال انگیزی، شدہ شعری گردد۔

من از تیر دل سپاس گزار آتائی دکتر عبداللہ منطہری را مین فرہنگی، سفارت

شاہنشاهی ایران ہستم کہ دورانِ سفرم بہ راولپنڈی از راہ فرہنگ نوازی،

این ایچ کارہ را با آقای تبسچی و نور نظرم استخارہ محمود اختر در ہوٹل اینتر کمانینٹنٹل

با احترام و وقارِ بسیار بہ دعوتِ لعلام نواخت و در الطافِ کریمانہ خویش

کہ تبر بستم داشت عزت افزای انصافہ کرد۔

این است پس منظرِ امتشائہ خمنائہ دل کہ اکنون در دست شما است۔ بدون

کم و کاست بہ قول مولانا سی روم : ہ

خوش تر آن باشد کہ ستر و لبرال

گفتہ آید در حدیث دیگرال

میر حسن کہ وہ ام۔

ہرچہ رطب و یابس از اوراقِ پارینہ و نو بہ دست آدہ گرد آورده تقدیم

داشتہ ام۔ بہ جز بخش غزلیات کہ ردیف وار است۔ سعی کردہ ام کہ ہمہ

منظومات حتی الامکان بہ تاریخ سرودن مقید گمردانم۔

از ہر کسی کہ از روشِ فکر و پیرایہ اشعارم تائید ہی یابد بہ الحاح
درخواست می کنم کہ مرابا دعا یاد کند زیرا کہ خدائی بخشندہ بخشایشگر مرآتوفیق
و ہمت ارزانی داشت تا بیش از پیش بتوانم خدمتِ ملک و ملت و ادبِ
فارسی و اردو سرانجام دهم کہ بہ تصدیق آقای تسبیحی «میراثِ بزرگانِ خاندانم»
است : ط

ایں دعا از من و از جملہ جہاں آمین باد

احقر العباد
ہومیو دکتور سروان تبسم قریشی
(وظیفہ خوار و دلتی)

گجرات
عامر ہومیو پیتھک شفا خانہ
اقبال گنج
محرمہ ۳ سپتامبر ۱۹۷۳ء

شکوہ شکر نما

بی رنج و بی منزل و بی مایہ روانی
 شوق است براهی کہ پُر از گرد و خم و بیج
 "فردا به چہ حال بر دمانہ تھران" جنونم
 ایران کہ "عالم ہمہ دار و من ہسب"

تسبم قریشی

تَبَسُّمِ قَرِیشی

از محمد حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ بی بی ابرائی

کتابدار کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

انگاہ کہ برای دیدار از کتاب خانہ صافی گجرات و قلعه دار رفتہ بودم ، با شاعر می آشنا گشتم کہ غزل شیوا و دلنشین فارسی می سرود و نیز در نثر فارسی نوشتن نیز بسبک فارسی پاکستان دست داشت ۔

وی آقای سروان محمد رمضان تبسم قریشی بود کہ در شعر تبسم "تخلص می کند چن بار با وی مکاتبہ کردم و معلوم شد کہ وی برادر بزرگ آقای پیر و فسور احمد حسین احمد قلعه دار می است کہ بشرح حال و آثار و عکس وی در ہمیں روزنامہ "فسور" چاپ نشر شدہ است ۔

آقای تبسم در یکی از نامہ ہائیش کہ بہ نثر فارسی نوشتہ است یاد آور گشتہ کہ : " دعا کنید کہ رب العالمین بقدرت خود توفیق نقش پای بزرگان ارزانی فرماید ، من ہرچہ آموختم از جد بزرگوارم حضرت مولوی فضل احمد مرحوم و مغفور آموختم ۔ قانون بو علی سینا را در سال ۱۳۳۷ھ ق در نزد ایشان خواندم

سروان محمد رمضان تبسم و تشریفی

درسِ فارسی را گامی از عمیوم و گامی از پدرِ مرحوم فرا گرفتیم۔ در عمرِ خویش ہزاران اشعارِ بزبانِ فارسی، اردو، پنجابی، سرودہ ام۔ ولیکن از بختِ بد و گذشتِ روزگار ان موفق نشدہ ام آنفار را چاپ کنم۔ فقط بمناسبتِ حامی گوناگون و در مواقعِ مختلف بیست و چند ورق برای ہدیہ بدوستان چاپ و منتشر شدہ است۔ من زبانِ فارسی قدیم خواندہ ام و بھمان روش می نرسیم و شعر می سراییم۔ دریں زمان کہ شما از من تشویق کردید، با شوقِ تمام، غزلیاتی بفارسی سرودہ ام۔

از مطالبِ نامہ آقائی تبسم معلوم می شود کہ خاندانِ وی فارسی دان و فارسی گو بودہ اند و اکنون ہم بزبانِ فارسی عشق می ورزند و مکتوباتِ قلبی خود را بزبانِ فارسی می سرایند۔ چنانچہ غزلِ زیر اور ہفتم وی ماہ ۱۳۵۱ سرودہ است۔

سیراھی و چارم شد نگاری	جنونِ عشق را پروردگاری
فسونِ زندگی گشتہ فسانہ	بمسم دید سحر روزگاری
سرور و کیفیتِ دستی عام کردہ	چہ رخسارش بہارِ میگاری
چو جامِ چشم او آمد بگردش	بہ یک جرعه بہر داند دل قراری
نگاہش داشت اعجازِ میجا	دلِ هر کس از او شد شاد و داری
کسی کوشد اسیرِ دامِ زلفش	بشد از عقل و دانش برکناری
درونِ سینہ ام چقماقِ یادش	تبسم کردہ بر آید شراری

در نامہ دیگر کہ آقائی تبسم بزبانِ فارسی منظوم و منشور برای من فرستادہ است۔

اشتیاقِ خود را بزبانِ فارسی و اردو بیان داشتہ و چنین نوشتہ است۔

سلام شوقِ تبسم قبول بفرمایید۔ امروز، بوقتِ عصر برادرم کہ از من

خردتر است یعنی پروفیسور احمد حسین احمد قریشی بہ خانم تشریف ایزانی کردو دو
مکتوب شتابن واکمورد۔ در هر دو مکتوب ذکر این حقیر بہ صد اشتیاق و محبت
کرده شده است۔ سپاس گزارم بہ دل و جان ازان اُلفت و دوستی غائبانہ
اثر پذیرفته این عریضہ پیش کش می کنم و بطور نمونہ دو سہ غزل فارسی ہم
میفرستم۔ در زبان پارسی گامی غزل سرا میثوم۔ اما اکثر و بیشتر در زبان اُردو
شعر می گویم۔ اکنون حالات آنحضرت صلعم را (یعنی حضرت محمد ص) بنظم اُردو
در آورده ام و نامش را "سید البشر" نهادہ ام۔ خوبی اش این است کہ می
خواهم ہمہ حالات آنحضرت ص را بصورت کتاب در آورم و عزم دارم کہ آنرا
پیرایہ غزل بیاریم و تقریباً شش صد بیت ہمیں ترتیب سروده ام و تا
(ہجرتش) آنحضرت رسیدہ ام۔ اکنون سہ بیت ازان کتاب پیش می کنم۔

ساقی دوران عطا ہو ساغر کیفیت بیان
فخر موجوداتِ هستی، رحمۃ للعالمین
جسکی افضل شان ہے شانِ خداوندی کے بعد
لکھ رہا ہوں میں حدیثِ خاتمِ پیغمبران
صاحبِ خلقِ عظیم و باعثِ کون و مکان
ما ر صیت اذرا صیت سے ہے ظاہر عز و شان

پس استاد تبسم چند جملہ در بارہ فن شعر و بجز و قوانی گفته است و یاد
آورد گشتہ است کہ ہنگام نوشتن نامہ اش از شوق دیدارہ بریز گشتہ و چند شعر
بطور مکتوب منظوم سرودہ است۔

محمد باحین آقائی نامی
سلام شوق پذیر از فقیری
بمن امروز خواند احمد حسینم
بہ علم و فضل نام تو گرامی
رفیقش هست پیری خستہ گامی
برادر هست در تحقیق نامی

تَبَسُّمِ رَابِعَادِ اَرَسِي بِشَفَقَتِ
 مِرَا سِرْبَايَهُ صَد شَاد كَامِي
 زِمِ سْتَانِ دَر رَحْمِ سَنَكِ گِرَانِ اسْت
 بِبِيدَارَتِ نَكْرُدِه نَوْشِ خِرَامِي
 مَلَا قَاتَتِ رَا گِرِ چِه بِي قَسْرَامِ
 اِيں مَكْتُوبِ حَسْتِ نَصْفِ بَهْ كَلَامِي
 بِرِ سَوِيْتِ نَامِهَامِ پِرِ وَا زِدَارِدِ
 فَرَسْتَمِ پِشِي تُو اشْتَارِ عَامِي
 گِرَتِ آيِدِ پَسِنْدِ الْحَمْدِ لِلّٰهِ
 وَا گِرِ نِه مَعَاذِرَتِ نَوَا هَمِ تَمَامِي
 تَبَسُّمِ كِرُدِه اِيں مَكْتُوبِ مَنْظُومِ
 بِنَامِ نَا قَدِ سَحْبِ الْكَلَامِي

میں تبسم کہ شوقِ فارسی گوئی جناب سردان محمد رمضان تبسم قریشی اور اوادار
 کرده است کہ بقولِ خودش "مکتوبِ منظوم" بنویس۔ و بسراید۔ دو نامہ کہ برای این حقیر
 فرستادہ علاوہ بر مطالبِ نثرِ حشتِ غزل نیز فرستادہ است همانا تبسم در
 سرزمینِ پاک بسیارند و در شعر و نثر استاد۔ در دانشِ کردہ زمیندار در گجرات آرمگامی
 را زیارت کردم فارسی کہ مادہ تاریخی زیبا بفارسی از ہمیں تبسم بہ روی آن نقرشدہ
 بود و آن آرام گاہ از سازندہ و بر پای دارندہ آن دانش کردہ بود چہنیں شدم
 کہومی نیز از فارسی دوستان و فارسی گوینان بودہ است

بشکر یہ روز نامہ "فردا" مقرران

شمارہ ۱۳۹۰۔ چہار شنبہ ۲۵ بہمن ۱۳۵۱ھ

تغزائی تبسم

از محمد حسین تبسمی ایرانی

کتابدار کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

نخواهی دید برب ها و گره قص تبسم را

اگر ای دل بروں از حلقه پیر معانی رفتی

یکه از شاعران فارسی گوی شهر گجرات را ملاقات کردم که طبعی وقاد و

شعری شیوا و ذوقی سرشار و عشق عجیب بزبان فارسی داشت. وی دکتر سردان

محمد رمضان متخلص "تبسم" است که قبلاً شرح حال و اندکی از آثار وی در همین

روزنامه وزین "فردا" چاپ شده است. تبسم متخلص در طب قدیم و آشنا

به پزشکی نوین است.

در عده اقبال گنج شهر گجرات "شفاخانه" دارد. (دعمر) ۷۷ سال دارد. در

سن ۱۳۱۶ هـ ق ولادت یافته. او بمن نوشته است. این هیچ میزد و هیچم ان

که به تخلص تبسم معروف است. به یکم رمضان المبارک ۱۳۱۶ هـ مطابق ۱۳ جنوری

(ژانویه) ۱۸۹۹ هـ بروز شنبه بوقت عصر از کتیم عدم به سیر دنیا ی فانی عمر پیماشد

شور می شد از خواب عدم چشم گشودیم

ط

قبل از پیدایش یکی از فقرا نامم برکت علی تجویز کرده بود. چونکه ولادت بماه رمضان شد. حذره ام به این مناسبت نامم محمد رمضان نهاد.

تبسم تا کنون بیش از یکصد هزار شعر اردو در حدود ۱۰۰۰ بیت فارسی سروده است. چون در طلبِ قدیمِ نخصیص وارد اتا این تاریخ تقریباً ۶۰ ساله و کتاب در مسائل مختلف طبِ قدیم نگاشته و چاپ و منتشر کرده است در گفتاری دیگر از رسائل و کتاب‌های او گفت و گو خواهیم کرد. در این گفتار - وی سخن با اشعار فارسی اوست که صاحب‌دلاں آنهارا "لغزهای تبسم" نامیده اند. اتفاقاً از خود تبسم شنیده ام. برگزیده‌ی اشعارش را در دفترى گرد آورده و بدست طبع سپرده و نام آنرا "مخمسائے دل" نامیده است.

در یکی روز‌های خوش بهاری استاد تبسم را دیدار کردم زیرا او کی کتابخانه‌ی دارد که از لحاظ کتب مراجع پزشکی چاپی و نسخه‌های خطی کهن گنجینه‌ی است بزرگ و مرکزی است باشکوه. دعوت وی از کتابخانه اش که من آن را "گنجینه تبسم" نام نهاده ام باز دید کردم. هنگام ورود من بکتابخانه اش این غزل را با آواز حزین خواند. چون استاد تبسم "خنجره بی خوش و آواز دشتی" وارد انیک آن غزل که بقول خودش در تجالاً گفته شده -

بہتر از ما هست پیشِ مفاصل تصویرِ ما	ترجمانِ حال و قالِ سزِ دلِ تحبیرِ ما
در محبتِ وصل و حیرتِ بارِ ناایدِ قسار	کس بجز عاشقِ لفظِ خوابِ ما، تعبیرِ ما
جز زبیرِ گل در دِلِ هرگز ندارد و هیچ زہر	گلشنِ بشکفتہ اشع و سخن کشمیرِ ما
هیچ کس در راهِ اُلفتِ غم‌گسارِ دل نشد	ہم صغیری بی ریاضد نالہء شبگیرِ ما

حد امکان جہاں را کس نمی یابد مگر
 در فضا می دل شعاع تابش مهر علیؑ
 ما، امام خویش کرده هر رهناسی یار را
 هر نفس در یاد جہاں مشکبوی و مشکباید
 از عدم بگریخته ما سوئی هستی اندیم
 هر قدم در وادی عرفان خود ثابت قدم
 گوشه عزت گزینی بدنبسّم را پسند
 در مجلس ادبی که گروهی از ادیبان و شاعران گرد آمده بودند و انشمناد ادب
 پرور از تبسّم خواست که فقط دو بیت از اشعار خود را برایش بخواند تبسّم هم
 بسختی معنی دل بر لب آورد و آواز سوزنده و حزین انگیز سروداد این ابیات
 را از صمیم دل و از ضمیر روشن خود بیرون داد۔

زندگی شاداب شد از روی تو	در مشام جان من خوشبوئی تو
بی نیازم از جمال این و آن	دیدہ و دل باختتم در گوئی تو
بسم و روحم را دهد تاب و توان	آفتاب حسن تو، مه روی تو
قبلہ حاجات و محراب نجات	در دو گیتی و گشتا ابروی تو
نور آزادی و صد احرار را	دل اسیری حلقہ گیسوئی تو
خورد و علمساں را نمی دارم هوس	ریشک فردوس برینم گوئی تو
ساقی مهر علیؑ داده مرا	قطرہ آب بقا از جوی تو
چوں متاع در و مہرت یافتم	می دود و هر دم خیالم سوئی تو

در دو عالم خواستم، خواهم همیں
رحمتہ للعالمین پیسٹوئی تو
ڈر پریشیاں حالی و در ماندگی
بازومی در و دم بازومی تو
توبدہ جان تبسم را پناہ
یا رسول اللہ شفاعت خودی تو

آن دانش مند کہ فقط دو بیت از استاد تبسم، خواسته بود سراپا
شور و هیجان گشته و گوی حالت وجد و سماع به وی دست داده پیوسته
از تبسم می خواست کہ غزل دیگر بخواند و بہ آواز بخواند و شاید دو ساعت
شعر خواند و همگان را محفوظ و دل خوش گردانید و در ہمیں مجلس ادب
بود کہ اشعار تبسم را "لغزہ های تبسم" نامیدہ اند۔

استاد تبسم ہم بلا فاصلہ دنی البدیہہ این ابیات را در تعریف

آن مجلس ادبی سرود :-

زندہ بادای مرکز پاک و عجم
شادزی ای محفل اصل قلم
گرد آوردی محبان ادب
نکتہ دان و شہر یاران ادب
هر یکی علم و ادب را مشعلی
هر یکی مرد محقق کاملی
هر یکی در جستجویش غوطہ زن
راز دار گوہر تنویر فن
ریشک گلشن کردہ ی عرفان را
ردلق افسر وزی دل مہمان را
صحن کھنہ زیب تن پوشاک نو
گم بہ جیست دیدہ ادراک نو

سال خوردہ ہم جوان تازه دم

بر درت بینم سر تسلیم خم

اما آنچه بہتر می تواند اشعار تبسم یا لغزہ های تبسم را بشناساند

”خم خاتہ دول“ است کہ امیدواریم بزودی از طبع خارج شود و تشنگان شعر و ادبِ فارسی را سیراب گرداند۔

”بشکریہ روزنامہ ”فردا“ تھران

شمارہ ۱۳۱۲۔ چہار شنبہ ۱۰ مرداد ۱۳۵۲“

انتساب

به

مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

راویزند

زنده باد ای مرکز ایران و پاک	بهر تحقیقات، بزم اشتراک
پاسبان خوش نوایان بزم	توسریم حرمت لوح و قلم
باده نوش اولین و آخرین	تو به آرا، اقبال و حافظ را این

فارسی گهواره تہذیب قدیم

راز دار انقلابات عظیم

می سرایید نغمه پاک از هوس	بئس تاریخ دارد و قفس
هر چه بنمایید، نماید بی ریا	هر چه می گوید، بگوید بر ملا

در لطافت هست محسوس جہاں دل کش و جادو بیباں، شیریں زباں
 اُردو از شیرینیش آمد پدید ساغرِ هستی ز خُشم او چشید
 فارسی دارد در صنای تا جدار
 اُردوی تابندہ آب ذوالفقار

فارسی، اُردو بیک رُوحِ حال و قال ہم ادا و ہم جمال و ہم خیال
 رُوحِ وحدت در دو قالب جلو گہر یک خدا و یک رسول و یک نظر
 می وزد بادِ اخوت روز و شب گلُ بدامان است گلزارِ ادب
 مرکزیتِ جان و آن اتحاد
 عظمتِ نام و نشانِ اتحاد

پیدا کرده ای مثالی انقلاب انتخابی ذوقِ تجدیدِ کتاب
 منتشر اوراق را کرده بہم باز آوردی تواز را ہ عدم
 تو پوشانید با حُسنِ جلی صحفِ مُردہ را لباسِ زندگی
 بیرون آوردی ز گردابِ زوال نسخہ های رُوحِ پرور، خستہ حال
 شعرِ کہنہ زیب تن پوشاکِ نو گم بچیرت دیدہ ادراکِ نو
 حُسنِ صورتِ حُسنِ معنی ہم کنار

از تو آثارِ ادب باغ و بہار

رشکِ جنت کرده ای پیرانہ را شمعِ نو بختیدہ ای پروانہ را
 لب کشا کردی زبانِ غیب را کردہ ای معدومِ شک و ریب را
 جذبہٴ اہلِ قلم پروردہ ای کشتی ایشاں بسا اہلِ بُردہ ای

آقای دکتر علی اکبر جعفری

شہ علی اکبر بہ عالم، مرجع دانشوری
علم تحقیقات گلشن، باغبانشس جعفری
شہر ویشی

پیش و پس دار می محبانِ ادب
هر کی علم و ادب را مشعلی
هر کی در جستجویش غوطه زن
نشئه لب دار و بدستش جامِ جم
نکته دان و شکر بارانِ ادب
هر کی مردِ محقق، فاضلی
می شناسد ز ناب گوهر صافی فن
دل نواز سرخوشی دورِ رقم

عاشقانِ فارسی نوز المرام

شاد بهر و شاد خوار و شاد کام

میر مکرّم ناطقِ اعلی قومی
فخرِ ترتیب و ادارتِ ذاتِ او
گویی تحویل ز بانها در ربود
بحرِ معلومات، ناپی اکنار
بر هدایت آرد کمانش نوکِ سهم
حرکتِ تابلی می شود ز دستینز
گنج بخشِ علم و تهذیب و هنر
آن علی اکبر که عرشِ جعفری
منبع دانش و رمی فقراتِ او
ما هتتاب مد و جزیرِ هر نمود
قطره قطره دیده میسّر بچار
نکته دان و نکته سخن و نکته فهم
حسنِ تالیفات، این روشن ضمیر
باغبان گلشنِ قلب و نظر

سر پرستِ توبه اقلیمِ ادب

جان و دل باز و به تعلیمِ ادب

عزمِ بسیجی رفیقت هم سفر
گرچه جمش همدت تصویرِ هلال
در تلاش نسخه معاصی خوش خطی
و در میاری ادب قیس کتاب
مبتدای کامرانی را خبر
بر سپهر علم و فن بدر کمال
می گزارد صبح و شام زندگی
محلِ یسلی بیابد در سراب

کودِ تحقیقات را کرد است کاه
می تراشد در زمین سنگ راه
همچو بارانند رشحاتِ قلم
زود بنویب شربابِ دُرِ قلم
هست در دنیای علم و فضل فرد
کرد آن کاویکه هم عصر آن کرد
چندین تصنیفات و تالیفات او
جان برابر داشته هر علم جو
از دنیا آتش منم هم فیض یاب
هست در ستیارگان او ما هفتاب

سماز نامه معانی تو روشن جلی

می نشانده هر سو علمی روشنی

گر چه من گوشت نشینم بی هجر
بر اشاعت معانی تو دارم نظر
طبع موزونم شود که تیسز رد
فارسی اشعار گوید نوبه نو
باده از خم خانه دل می کشم
حیام شعر از خون دل پر می کنم

سائیکین شعر پیش آرم بکف

”گر قبول افت زهی عز و شرف“

سردان تبسم قریشی

گجرات

یکم ژوئن ۱۹۷۳ء

بخش اول

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

جلوه حق و پیدہ ام و در خدمت خلق خدا
خدمت خلق خدا شد پاس با نعم در بلا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بیاد تو

جان و دل با ختم بیاد تو
 در نیاید کسی بغیر از تو
 سومی کعبه گهی به بیت خانه
 یاد تو هست همچو جرم عظیم
 در بلائی گردش دوران
 کج زوی گم شود به گرد و غبار
 در و تو یافتم بیاد تو
 قصر دل ساختم بیاد تو
 بار ما تا ختم بیاد تو
 مزج آفتم بیاد تو
 خامش و ساکت بیاد تو
 تنز و ردا ختم بیاد تو
 هوش سامانی تیرم کو
 بیخودی یافتم بیاد تو

۱۵ سپتامبر ۱۹۷۳ء

بنام آنکه خلاقِ جیهان است
بنام آنکه در پرده نمودش
بنام آنکه کارِ خود بداند
بنام آنکه حسنِ افسرِ عالم

جهان از پر تو حُسنش عیان است
ظواهر سر نکلنده در سُجودش
چرا، چون، اندرین حیران ماند
فروغِ محروم، انوارِ آدم

چو کهن گوید کند پیداجانی
زمین و کهبشان و آسمانی

عطایش حُسنِ نوحِ عالمی را
بعقل و فکر ذوقِ جُستجو داد
چسای گوید، چسای سازد، چگون است
فنا اندر بقا، مضمهر نهاده

عطایش موج سامانی بیی را
زبان داده، زبان را گفتگو داد
ز عقل و فکر و فهم ما فزون است
بقا را تابِ حُسن و عشق داده

ز حُسنش گلِ بدامانِ بچار است

ز عشقش درِ هستی تاجدار است

دلِ اُمید را همتِ فزائی
کسی بر سوز و سازِ دل ننازد

مریضِ درد را، بخشد دوا کی
اگر خواهد دلِ عاشق نواز

نگاہِ عشقِ خسارش ندیده گل از گلزارِ دیدارش نچیده

برویش لَنْ تَرَائِي شَدِّ تَقَابِي

ضیایش آفتاب و ماهِ تابی

نگاہی! ساقی میخانه عشق نگاہت خواسته دیوانه عشق

بہی سامان ز اعجاز و فسوئم نہ اعجاز و فسوں یکسر بروئم

بیادت دل شگفتہ شادمانم بہ ہر حالت بہ سوئی تو روانم

چہ نقیر یرم بہ راحت شعر خوانی

چہ تحریرم، شنایت حق بیانی

پریشان کردہ امی خاکم بہ ہستی متاعِ بی بہایم کیفیت و مستی

دروغم آتشِ عشقت برارم بحسبِ خاکساری شعلہ بارم

بہار آید، بہارم یاد و نانیست خزاں آید خزانم البقا نیت

جنوئم در بیابان و گلستان

بہ بین قدرت را نور سامان

زہر شاخِ محبت گلِ پچیمم بہ ہر گلِ حسنِ شادابت نہ پچیمم

زہرِ خاری کہ در دستم خلید است نواہی قَمْرُ بَاذِنِ اللّٰہِ شَنِید است

بہ ہر عالم ترا غمِ خوارِ یابم

تہم باز بیداری و خوابم

مُحَمَّدٌ الرَّسُولُ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

شد اساس کن فکاں آل رحمة للعالمین
من بجان و دل یقین دارم یقین دارم یقین

بِسْمِ قَرِشِي

عرضِ تبسم

در آن شهر که خوش تر از دیار است
گذر کن ای صبا! باری گزید کن
سلام پیش کن با صد تحیات
بآن باغیکه دائم در بهار است
مرا خوابیده در یثرب نگار است
مگوحالم که بروی آشکار است
بظاهر دور ماندم از در او

بباطن او ز دروم رازدار است

شفیع المذنبینا! دست گیر!
پیشانی به وزم شد میسر
بیاد آرم ترا هر صبح و شامی
بشبت تاری نظر اختر شمار است
ز گلزار تمنا گل نه چیده
به لب نام تو، چشم اشکبار است
بجای گل بدستم نوک خار است

دعای مادرم مشکل کشا بود

کنون مرحومه در دارالقرار است

کنم بر مرقدش فریاد دوزاری
شعاع مهر امیدیکه دیدم
پناه بدهد چو جذب رحمت تو
که روحش هم حجت و نمکسار است
رواکن حاجت امیدوار می
یقین دارم ز لطف کردگار است
نه آخر رحمت للعالمین
میسم شاد کام و کامگار است
بیح من، میجامی بکار است
ز خوانت هر امید می زله خوار است

تبسم نام برادر تو شایع!

گریبانش بدوران تازنا راست

بروں از در طمہ بیم در جانہ
ترا خوانم بسوز و درد مندی
کہ کشتم بطوفان بقرار است
گدائی کوچہ تو بختیار است
به این سرمایہ گرچه مالدار است
زمینخانہ عشقت میگزار است
بدر گاہت شکستہ دل بیاید
مگر دوان نا امید از آستانہ

کہ با صد آرزو امیدوار است

به مقصودش بہ نختا کامگاری
دعائت بہر محروم زمانہ
سرفرازی عطا کن خاکسار است
بمیدان اجابت شہسوار است
بدستش آمدہ دامان یار است
کہ پاشکستہ دورا ضبط رار است
مردیدہ با صفا مصر علی بنہیں
کہ پیشت سرنگوں بی اختیار است

شود رسوانہ در دنیا و گربار

تبسم زین تصور سوگوار است

گجرات

۲۲ ژوئہ ۱۹۴۲ء

خمسه بہ نعتِ قدسی مرحوم

چوں عیاں شد بہاں نورِ محمد ز خفی
شد گریزاں بعدم ظلمتِ عصیاں طلبی
گلشنِ حسنِ عملِ گشت بھارِ ابدی
مُرحبا! سیدِ مکی مُربی العُربی
دل و جباں با دفائتِ چه عجب خوش لقی

من بحسنِ و خد و خالِ تو عجب حیرانم
من ز گفتار و خیالِ تو عجب حیرانم
من ز پروازِ کمالِ تو عجب حیرانم
من بی دل بحمالِ تو عجب حیرانم
اللہ، اللہ، اللہ، چه جمال است بر این بواجبی

گر چه ہم رنگِ بشر آمده ای جانبِ ما
رولقِ هستی آفاق ز توجہ نما
ساتی نور، ز توجہست مئی جامِ بقا
نسبتی نیست بذاتِ تو بنی آدم را
برتر از آدم و عالم تو چه عالی نسبی

چه اخوتِ چه مروت، چه محبتِ چه کلام
سرکشناں آماہ پیشت چو سپاستہ غلام
بر تو صد بار تحیاتِ بصد بار سلام
نخلِ بستانِ مدینہ ز تو سر سبز مدام
زاں شدی شہرہ آفاق بشیرینِ ربی

گشت حیران ہمہ آراشگی فہم و شعور
منعِ علم و عملِ هستی باد امی مشہور
شاہِ آیاتِ ہدایتِ ہمہ عالم معمور
ذاتِ پاکِ تو کہ در ملکِ عرب کردہ ظہور
زاں سببِ آمدہ قرآن بزبانِ عربی

انچہ شب بود تو از خطِ خاشاکِ گزشت
قدسی الالِ باری از حدِ واکِ گزشت

جانبِ عرشِ علی صاحبِ لولاکِ گزشت شبِ معراجِ عروجِ تو ز افلاکِ گزشت

مقامیکہ رسیدی نہ رسد هیچ نبی

زیرِ پایِ تو فکندہ سرِ شاہانِ عجم رفتی بر عرشِ معلیٰ تو بہ تعلیمِ و قدم
منبعِ نورِ جہاںِ ہستی، مگر خاکِ منم نسبتِ خود بہ سگتِ کردہ ہیں متفعلم

زاں کہ نسبت بہ سگِ کوی تو شدی ادبی

ہمچوں من نیست دریں و ہر کسی خستہ بشر خستہ تن، خستہ عمل، خستہ دل و خستہ جگر
ہم تو اقدسی، جو منم شام و سحر چشمِ رحمتِ بگشا، سوئی من اندازِ نظر

ای قریشی بسی، ہاشمی و مطلبی

ای شہِ فخرِ رسل واقفِ اسرارِ نجات تکیہ بر لطفِ تو داریم بدورِ آفات
دلِ مردہ را گئی زندہ بشیریں کلمات ما ہر تثنیہ لبائیم توئی آبِ حیات

لطف فرما کہ ز حدی گزر دشنہ بسی

رحمتِ جہر و جہاںِ ہستی تو بندہ نواز عرضِ مطلبِ بکنم پیش تو با سوز و گداز
مشکلِ هست بر رحمتِ کنی این مشکل باز بردِ فیضِ تو استادہ بعدِ بحر و نیاز

زنگی و طوسی و رومی و یمنی و حلبی

یاد تو داشتہ ہر عزمِ تبسمِ راقوی دولتِ عشقِ تو کرد است عطا مہرِ علی
جز تو از یاد برفتہ ہمہ شادی و غمی سید! انت حبیبی و طیبی قلبی

آمدہ سوئی تو قدسی پی در مانِ طلبی

۱۷ ژانویہ ۱۹۶۸ء

نالہ شوق

بسوّم یا رسول اللہ نظر کُن
 بدامِ حرصِ دنیا شد اسیرم
 شدہ صلی علی ورو زبام
 گرفتارم بقیدِ در و فرقت
 بسینہ کاشتہ ام نخلِ مہرت
 ترا خواہم ز تو باسوز و سازی
 نمی گنجد بہ دل شوقِ مدینہ
 تہی دستم، غریبم، بیسواّم
 نگاہ را بخش سُرّمہ خاکِ پایت
 خریفان بادہ صاخوردند و رفتند
 ازین بادہ مرا ہم بہر دور کُن

بِسْمِ رَاخِدايِ بِنَمِ بولاک
 غبارِ کوچہ خیر البشر کُن

۲۱ مارچ ۱۹۷۰ء

نگاہی، یارِ سُولِ الشَّرِیْکَہِ!

محمد مصطفیٰ ای جانِ ہستی	بہارِ رونقِ دُکَّانِ ہستی
شعور و عقل و دانش را کتابی	سرورِ علم و حکمت را شرابی
ازل از سن تو انوارِ سامان	بہ پہنای ابد شمعیتِ فرورزن
توئی عظمتِ سرورِ ابنِ آدم	توئی عالم، توئی بنیادِ عالم
توئی قبلہ نائی انبیاء را	توئی سر مقتدائی اولیاء را
توئی محبوب و مطلوبِ یگانہ	توئی پرہ کارِ ادوارِ زمانہ
توئی ہمد از خلقتِ ہائی معبود	توئی روشن صغیر بود و نابود
توئی روحِ روانِ زندگانی	بصدقِ حق توئی در معانی
توئی امید گاہِ ناامیدان	ز تو ہر مشکلی بود است آسان

سرِ پا رحمتہ للعالمین

بدلہا عشقِ وحدتِ افرینی

تو ختم المرسلین و شاہکارِ	نبوت را امیر و تاجدارِ
کلامِ پاک را تو نکتہ دانی	ز اعمالت مفسرِ خوش بیانی
سرِ شک از چشمِ شبگیرانِ ربائی	بہ قطرہ بحرِ رحمت می نمائی

تو خوش خواب در شہرِ مدینہ
 بہ اقصای ابد جنت نغمہ

ترا دلم شہیدِ حسنِ معبود
 ترا دلم بہ ہر جا زندہ موجود
 ترا دلم محبِ خستہ کاران
 ترا دلم شفیقِ دلِ فکاران
 ترا دلم نوایِ سینوایان
 بگیری دستِ محمد و مان گدایان
 ترا دلم خوارِ عالمگیرِ دلم
 پس از ایزد ترا ہر آن خوانم

ظہور و غیب بر تو آشکار است
 دلِ ملت بہ وحشت در کنار است

ز راہِ راستی آوارہ گردید
 اخوت از رعوتت پارہ گردید
 ز قرانت بر دلِ اعمال و افکار
 ز حق نا آشنا گفتار و کردار
 جنونِ نسل و قومیت جوان است
 این بحرِ خود سری ہر سوردان است
 دو عالم را مگر ذاتت پناہی
 بکن بر حالِ مسکینان نگاہی
 تمنّاتِ مہجوری ندارد
 باغِ بادہ نوری ندارد

عطا کن ساغرِ دردِ جنت
 شود تازہ دگر عہدِ اخوت

۱۳ فورہ ۱۹۷۳ء

رَحْمَةُ لِلْعَالَمِينَ

رَحْمَةُ لِلْعَالَمِينَ تُوْبُوْسْتَانِ رَحْمَتِي
 بَهِرِ تُوْصُوْرَتِ پَدِیْرِ فِتْنَةِ جِهَانِ کَیْفِ دَکْمِ
 تُوْ عَلَّمَ اَنْزَارِ رَحْمَتِ فَا تَخِ دُنْیَا یُ دُلِ
 وِرُوْ نَامَتِ یَا مُحَمَّدُ مِصْطَفٰی قُوْتِ حَیَا
 سَمْرِ فَرَاذِ وِرْ رَحْمَتِ تُوْ عَاشِقَانِ خُوْشِ رَا
 رَا دَتِ قَلْبِ وِجْکَرِ صَلٰی عَلٰی هٰبِلٰی عَلٰی
 هِیْجِ کَسِ اَزِ اَوَّلِ وَاخِرَةِ بَحْرِ رَحْمَتِ نَدِیْدِ
 رَحْمَتِ دَرِ اِیْنِ جِهَانِ رَحْمَتِ دَرِ اَنْ جَا
 هَرِ کَلِ تَشْنَلِبِ بَیَا دَا زُوْرَتِ سِیْرَابِ شَدِ
 هَرِ کَسِ رَا بَا مَحَبَّتِ کُشْتِهٖ اِیْ جَا یِ پَنَاهِ
 مَارَا اَزِ طَعْنِیَانِیْ بَحْرِ کُنَا هَا بَا کِ نَسِیْتِ
 رَحْمَتِ مِشِیْ نَظَرِ دَا رَمِ بَهِرِ اَنْ زَمَانِ

کُلِّ فِشَانِ رَحْمَتِي وِجْهَلِ سْتَانِ رَحْمَتِي
 تُوْ زَمِیْنِ رَحْمَتِي وَا سَمَانِ رَحْمَتِي
 تُوْ لُشَانِ بَرِ دَا رِ رَحْمَتِ تُوْ لُشَانِ رَحْمَتِي
 مِیْزَبَانِ رَحْمَتِي اَکْشُرْدِهٖ خُوْا نِ رَحْمَتِي
 بِنْدِهٖ پَرِ وِرْ رَحْمَتِي اَشَاهِ جِهَانِ رَحْمَتِي
 دَا سْتَانِ رَحْمَتِي تُوْ دُلِ سْتَانِ رَحْمَتِي
 تُوْ کِتَابِ رَحْمَتِي اَشِیْرِیْ بَیَانِ رَحْمَتِي
 هَرِ زَمَانِ تُوْ رَحْمَتِي اِیْ دَا لُشَانِ رَحْمَتِي
 سَا قِیْ رَحْمَتِ اِیْ بَحْرِ سِکِرِ اَنْ رَحْمَتِي
 اِیْ مَکَانَ رَحْمَتِي اِصْحَابِ مَکَانَ رَحْمَتِي
 بَا دَا بَانِ رَحْمَتِي کُشْتِیْ بَا نِ رَحْمَتِي
 جِسْمِ وِجْهَانِ رَحْمَتِي اَرْ دِیْجِ رُوْا نِ رَحْمَتِي

نَعْمَةُ رُوحِ تَسْمِ اَشْتَا کُنِ اَزِ کَرَمِ
 کُشْتِ خِنْدَا لِ رَحْمَتِي وَا غُصْبَانِ رَحْمَتِي

۲۰ اپریل ۱۹۷۲ء

نغمہ نعت

کہ نور و ظہور شش بعالم دوامی
 دو عالم بخود آمدہ زیرِ دامی
 چو خندہ بچشمِ ضیا بار شامی
 ز حُسنش منور، دلِ خاص و عامی
 پیامِ دلِ افسردہ بجز کلامی
 چہ بی تارِ پیشش شد و شاہنامی
 رکوع و سجود و قعود و قیامی
 مگر متقی در عمل خوش خرامی
 شفیعِ اُسم، انبیا را امامی
 پی تشنگانِ هست کوثرِ بجامی
 زہی منتقم، ہمِ خمی انتقامی
 بہ معراجِ باحق شود ہمِ کلامی
 بہ و از خدا ہم درودِ سلامی
 نشسته بہ دہلیزِ پاکش غلامی

تبسمِ سنائی بہ ہر دورِ عالم
 محمد، بصورت، بسیرت، بنامی

چہ مہرِ نبوت، چہ ماہِ تمامی
 چہ حُسنِ مجسم چہ برقِ تجلی
 چہ و اللیلِ چہ چہ وَالنُّورِ زلفش
 رُو دُتافِ تافاتِ صیدتِ جمالش
 شنید است گیتی، ز فیضِ زبانش
 صحیفہ فقرش، صحیفہ فطرت
 بدیوارِ جنت چہ زینہ ہناده
 سپید و سیہ، در نگاہش نیرزد
 نشانش چہ پُرسی، مقامش چہ جوئی
 بہ خمِ صائی سائی شرابِ ظہوری
 عدو را نوازد بر حمتِ چہ ناسخ
 فرزد و تر ز لوح و قلمِ علمِ امی
 ندیدہ کسی ہم چو ذلتش گرامی
 بنحاطہ نیار و شد و تحتِ شاہمی

۱۵، ۱۹۷۳ء

بخش سوم

کربلا و نجف کربلا

بد حسین ابن علی کلمه زاری حق را باغبان
منش و نشانش عظمت و رحمت جاوداں

نسخہ قریشی

کربلا

کربلا نورِ جہانِ زندگی
 عشقِ را روحِ روانِ زندگی
 کربلا در ظلمتِ بیچارگی
 چشمِ بینا را نماید کربلا
 هست آسودہ بدشتِ خونِ مرگ
 زندگی را داد بختِ سر بلند
 شد ز خونِ آلِ ختمِ المرسلین
 جانِ بداد و دولتِ ایماں نداد
 این شجاعتِ هست در دریا کی کفر
 می دهد این سر زمینِ عاشقی
 عشقِ و حسنِ آینهٔ جامِ شہید
 زندگی خواہی اسیرِ عشقِ شو
 جانِ ارزاں کن بیایِ قدرِ جان
 رہروانِ اُسوہِ شبیر را

حُسنِ افسر و زبیرِ بیانِ زندگی
 عاشقانِ را جسم و جانِ زندگی
 آفتابِ دکہکشانِ زندگی
 رویِ حُسنِ جادو دانِ زندگی
 گلِ بداماں، مین زبانِ زندگی
 شاہِ ناموسِ و آنِ زندگی
 رشکِ جنتِ خاکِ دانِ زندگی
 شاہکارِ دو جہانِ زندگی
 کشتیِ و جمِ کشتیانِ زندگی
 عشقِ را تاب و توانِ زندگی
 نوشِ کردہ طالبانِ زندگی
 عشقِ می فہم زبانِ زندگی
 تا ابدِ ماندنشانِ زندگی
 بزرگی جوید میانِ زندگی

باغِ عالمِ را حسینِ حقِ نظر
 هست تنہا باغبانِ زندگی

شخصیہ کربلا

بیا، بیا کہ سوئی کربلا حیات رود
قشونِ عشق، بسر کوبی مہمات رود

جلالِ عزم، بہ طوفانِ التفات رود
سرورِ حق، بسوی دورِ مسکرات رود

لواطِ سرازِ محبانِ عکرا ایمان
بسر روشنیِ معصوم و محضات رود

جمالِ آیتِ تطہیرِ بی حساس و خاطر
مہرِ ہمار و ہم در شبِ برات رود

رود چو رخشِ عزیمت بدشتِ کرب و بلا
بہم رکابی اوجا و وال حیات رود

میانِ ظلمتِ ہستی بعزمِ صبر و رضا
علمِ سرازِ انوارِ ممکنات رود

بہارِ باغِ محمدِ بذکرِ ربِّ علی
زبانِ خشکِ شادابیٰ صلواتِ رُود

حسینِ تشنہ و تشنہ لواحقینِ حسین
اگرچہ پہلو بہ پہلویم فراتِ رُود

تب و توانِ دمِ لا الہ الا اللہ
گھمی بہ لات گھی جانبِ مناتِ رُود

ثباتِ فکرِ رانازش کہ صداقتِ اُو
بہ گام، گام، قلمِ کارمی ثباتِ رُود

پٹی طہارتِ اعمالِ بدتِ بینا
سرِ حسین بہ سرداری زکواتِ رُود

بہر طرف کہ رود بیدِ شہیدِ عمل
بہ پیشوائی زاتش اہمہ صفاتِ رُود

بخون خویشِ رسمِ کردِ داستانِ حیات
به لفظ، لفظِ سدا فراموشی حیات رود

بیس بیس، ز شهادتِ گره امام حسین
بشیرِ خلدِ برینِ سوئی شش جهات رود

بخاک بوسی خاکِ امینِ خونِ شهبه
نیازِ مندی هر دورِ کائنات رود

رسمِ چگونه کن جورهای اصلِ ستم
سیاه پوشش به ماتم قلمِ دواتِ رود

برو تبسمِ عاصی به نقشِ پامی حسین
قدم قدم به دلِ جنتِ نجاتِ رود

۵ / فوریه ۱۹۷۳

بخش چہارم

شعبان شریعت و طریقت

مرشدی و مولائی خواجہ

سید محمد علی شاہ

چشتی گوردی

نور اللہ مرقدہ

ای زمین گوردہ ای ہمدرد زمین
از او حاصل شد مرا سرمایہ دنیا و دین

تسبم قریشی

مختصر شجرہ طیبہ خاندانِ چشت لرحمہم اللہ

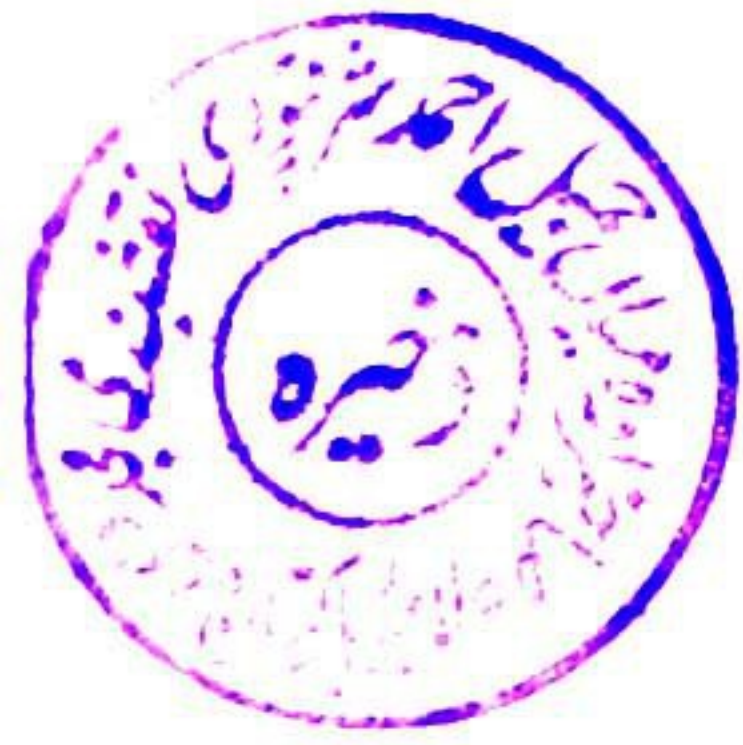

یا الہمی بہر احمد مجتبیٰ خیر الوری
 ہم حسن بصری و عبد الواحد و حضرت فضیل
 بہر مشاد و ابواسحاق و احمد خوش سیر
 ہم شریف و خواجہ عثمان و معین الدین حق
 ہم نصیر الدین کمال و ہم سراج و ہم علم
 ہم جمال الدین جمن، حضرت شیخ حسن
 بہر کبھی مدنی، خواجہ نامدار اہل دل
 از پی فخر ولایت فخر دین احمدی
 از پی آں نامور خواجہ سلیمان تونسوی
 از پی بہر طریقت خواجہ بہر علی رضی

فاتح خیبر علی شیر خدا، مشکل کشا
 ابن ادہم، بوحدلیفہ، بوحبیرہ، ہسنا
 بو محمد ہم ابو یوسف بہ سو دو و علی
 قطب دین و ہم فرید الدین نظام اولیا
 خواجہ محمود راجن چشمہ رشد و ہدی
 حضرت خواجہ محمد قطب دوران صفا
 از پی خواجہ کلیم الدین، نظام پارسا
 از پی نور محمد ساقی نور و ضیا
 بہر شمس الدین، شمس بازغہ اصفیا
 بہر آنحضرت غلام محی دین گولڑا

حاجتی پیش تو آورہ بصد عجز و نیاز
 بہر خاصانت تبتسم را خدا یا کن عطا

یکم فوریه ۱۹۶۳ء

نذرانہ عقیدت

بروضہ حضرت سید مہر علی شاہ خلد اللہ مقامہ

بدرگاہت بیامدوان نگاری
 متاعِ عمر رفتہ پرندامت
 پس از مدت بوسید است پائت
 بروضہ ات رسیدم رقت آمد
 ز چشمش بدردوان جوئی عقیدت
 پیسہ شد سکونِ آخر ویش را
 بگفتابی زبانی داستانش
 ز دیدارِ غلامِ محی دینت
 گنہگاری، سراپا شرمساری
 پہ پیشت آورد غفلت شعاری
 قدم بوست امیر و شہر یاری
 دلم از جوشِ رقت اشکباری
 گرفتش چون مزارت در کناری
 نگاہت گشت اورا نمکساری
 تو خود این داستان رازداری
 نشد سیراب چشم خواستگاری

تَبَسُّمِ رَاتِبَسُّمِ آسَنَّا كُنْ
 بہ بیند مہر را اختہ شماری

۱۸ اکتبر ۱۹۶۹ء

سمر مست انوار حق

دیده مهر علیؑ را دیده ام انوار مست
شد ز دیدارش نگاه طالب دیدار مست

دیده ام هر دم ز بانش را بذر اذکار مست
دل بعشق و سوز ساز احمد مختار مست

شمس علم و فقر سینه اش منور ساخته
شد بدانش اسوه صای حیدر گزار مست

جام عرفانش بسی مژده دلال را زنده کرد
شد شفا مست و دوامست و دل بیمار مست

سر بسر شاداب کرده گلستان معرفت
شاخ مست و غنچه مست و گل به نوک خار مست

کیف دستی، سرور آورده عرفان او
حلقه حرارست و حلقه اختیار مست

در حضورش بارها من دیده و بشنیده ام
نغمه مست و شعر مست و شاعر اشعار مست

از نگاهش قطره آب بقایم چکید
جام مست و شیشه مست و ساقی و میخوار مست

خاک راهش سرمه چشم بصیرت عام کرد
هزنگاه سرمست، گشته دیده از انوار مست

منزل عشق محمد را چه خوش کرده بنا
خشت مست و بام مست و جذبه معمار مست

از لب لعش منم در دین و دنیا سُرخ رُو
شد عطا از ساقیم مهر علی گفتار مست

التفانش دردمندم گفتم روزی از کرم
صبح و شام زندگی شد از منی ایشار مست

بد بکنویم سرور دست بوسی اش نصیب
نامه مست و خامه مست و پیر ادب افکار مست

جرعه یادش مرا شاداب دارد هر زمان
حال مست و قال مست و قسمت بیدار مست

ای غلام محی دین! لبت آقائی نگاه
پیشت آمد، مگرد پرورده تسم زار مست

۱۵ ژانویه ۱۹۷۳ء

دعائی شفا بحضور مہر اولیا

رُو نترَم بسیار علیل بود هیچ دوا کارگر نہ شد این دُعا سردم صحتیاب شد

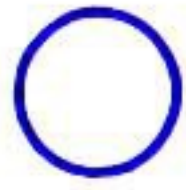
بہر امداد مہر اولیا ای خواجہ مہر علی
 دستگیری کن خدا را فخر و مہر اولیا
 جز نگاہت من ندیدم چشمہ آب شفا
 للہ۔ در بند بلا را از بلا آزاد کن
 کشت دل را ابر نیسان است ہر شاد تو
 عحت افزا ہست باوت روح پرور لطف تو
 وامنت را من گرفتہ ام بدست عاجزی
 از تو خواہم روز و شب جان مستر شفا

دل اسیر ابتلا ای خواجہ مہر علی
 بندہ ات بی دست و پای خواجہ مہر علی
 یک نگاہی غم رہا ای خواجہ مہر علی
 تو ز حق مشکل کشا ای خواجہ مہر علی
 بہر من للہ دعا ای خواجہ مہر علی
 کن ز درد و غم رہا ای خواجہ مہر علی
 ہست مہرت در کشا ای خواجہ مہر علی
 بخش داری شفا ای خواجہ مہر علی

گلشنم را گل بدامن و بسم زار کن
 شو بہار جان فزا ای خواجہ مہر علی

۲۳، آوریل ۱۹۷۳ء

نغمہٴ روح

مُرشدیم، سرشارِ حق مہرِ علیؑ پیکرِ اذکارِ حق مہرِ علیؑ
 صادقِ اخبارِ حق مہرِ علیؑ شاعرِ اشعارِ حق مہرِ علیؑ

مخزنِ اسرارِ حق مہرِ علیؑ

مشعلِ انوارِ حق مہرِ علیؑ

آشنائیِ رفعتِ عرفانِ تو رہنمائیِ منزلِ ایمانِ تو
 مقتدائیِ صاحبِ ایقانِ تو ہمنوایِ شاعرِ حسانِ تو

مخزنِ اسرارِ حق مہرِ علیؑ

مشعلِ انوارِ حق مہرِ علیؑ

جاں نثارِ حسنِ دینِ مصطفیٰؐ ہمنشینِ اولیائیِ مرتضیٰؑ
 جادہ پیمائیِ شہیدِ کربلاؑ بر شہِ بغدادِ جان و دلِ فدا

مخزنِ اسرارِ حق مہرِ علیؑ

مشعلِ انوارِ حق مہرِ علیؑ

در جہانِ عشقِ تو مہرِ منیر ہر مریدِ باصفارِ روشن ضمیر
 تو شہنشاہی و عرفانتِ سریر در حضرتِ صفِ بہ صفِ شاہِ فقیر

مخزن اسرار حق مہر علیؑ

مشعل انوار حق مہر علیؑ

کردہ امی از بے زبور معرفت رشتنی بخش سطور معرفت

در میان سینه طور معرفت مہر عالم تاب و نور معرفت

مخزن اسرار حق مہر علیؑ

مشعل انوار حق مہر علیؑ

ساتی میخانہ رحمت نبیؐ ساعت پر از شراب برندی

کیف باران دسرور عاشقی پاسان دین و دنیا انت تالی

مخزن اسرار حق مہر علیؑ

مشعل انوار حق مہر علیؑ

از تو گل افشانی گلزار چشت بوئی حق در طبلہ عطا چشت

روح پرورد و استغفار چشت مہر دماہ زندگی آثار چشت

مخزن اسرار حق مہر علیؑ

مشعل انوار حق مہر علیؑ

خاک پاک گولرہ دلکش ہیں ذرہ ذرہ دس آیات میں

حرسو عبد الحق و مشتاق معین اختران علم عرفان علم دین

مخزن اسرار حق مہر علیؑ

مشعل انوار حق مہر علیؑ

آنوں صدر بارگاہتِ جایش
مہر پروردہ غلامِ محی دین

پہچو تو روشن نگہ روشن جیس
تا بدایہ اولین و آخرین

مخزنِ اسرارِ حق مہرِ علیؑ

مشعلِ انوارِ حق مہرِ علیؑ

حُسنِ تو قدسی و تو قدسی صفا
فیضِ تو، بالاتر از موت و حیات

نامِ تو خشتاں، بدورِ ممکنات
یادِ تو، راہداریِ راہِ نجات

مخزنِ اسرارِ حق مہرِ علیؑ

مشعلِ انوارِ حق مہرِ علیؑ

تو بصرِ باغِ مسجدِ جو خواب
بر مزارتِ ہر دعائی مستجاب

کنندہ بر دل صورتِ چون ماہتاب
لغمتِ روحِ تترسم فیضیاب

مخزنِ اسرارِ حق مہرِ علیؑ

مشعلِ انوارِ حق مہرِ علیؑ

گجرات

۱۷- اوت ۱۹۷۳ء

عشقِ بنعم

حکیمُ الامّت علامہ اقبالؒ مرحوم و مغفور

ساقی عشقِ محمدؐ، محرمِ رازِ نجبات
 امتِ مرحومِ راسمِ چشمہٴ آبِ حیات
 تسمیہ قریشی

یا اِقْبَالَ

①

بیا، به محفل اقبال یک دوسا غرکش
سرور و کیف، برای حیات گر خواهی
یقین محکم و پیہم عمل، بہم الفت
نشان روشن راہ نجات گر خواهی
یکم سپتامبر ۱۹۷۳ء

②

آن حکیم اُمت خیر البشر
کرد تفسیر خودی "ہم بخودی"
و انمودہ حد جبر و اختیار
نسخہ های کیمیای روزگار
۳- سپتامبر ۱۹۷۳ء

③

از خودی پیدا است احساسِ حیات
بہر تعمیرش نمی دارد در تلخ
می نماید وسعت عزم وجود
بخودی "ایشان پیشہ در حدود"
۳- سپتامبر ۱۹۷۳ء

④

نغمہ های زندگانی را سرد
از نوای گرم آدمی مومن بہ ہوش
کرد راز عالم امکان فاش
در زمین کفر از وی ارتعاش
۴- سپتامبر ۱۹۷۳ء

⑤

اشکِ خویش سر بسر سیراب کرد
نکته دان عالم اسباب کرد

بوو ویراں کشت ایمان و یقین
حق پرستی را به دور سرکشی
۵- سپتامبر ۱۹۷۳ء

⑥

پیکرش شاهکارِ سوز و ساز بود
در فضا می زندگی شهباز بود

در دمی نازش آن نمو
قوتِ بال و پرش لا تقنطوا
۶- سپتامبر ۱۹۷۳ء

⑦

توازه حرف قلندر نامور شد
پیام عشق را پیغامبر شد

زهی لاهور، با اقبال بودی
بخانه خدا در بان اقبال
۷- سپتامبر ۱۹۷۳ء

⑧

حسنامی پاک در روم و شام بود
درد مند و عاشقِ اسلام بود

نغمه اقبال هم رنگِ عجم
هر کجا در دهر اسلامی نفوس
۸- سپتامبر ۱۹۷۳ء

⑨

می سرودی، نغمه حاشی انبساطِ سردی
آن کلیم طورِ دلها، آن مسیحِ زندگی

در تن بلت، او روح عشق را آباد کرد
سرد و گرم راه هستی را نمایان کرد و رفت
۹- سپتامبر ۱۹۷۳ء

تضمین بہ اشعار اقبالؒ

ز شمشیر ہوسناکی، انخوت پارہ پارہ شد
 کہ ہر یک فردِ بدلت خواستارِ مسندِ شاہی
 رساند کی بہ منزلِ ہبہ بر خود بین و خود آرا
 ”شب تار یک، راہ پیچ پیچ و بی لقیں راھی“

۱۰۔ سپتامبر ۱۹۷۳ء

نظامِ دورِ فطرت را نہ فہمِ عقلِ انسانی
 گھئی آساں شود مشکل، گھئی مشکل شود آساں
 غریقِ بحرِ عصیان است گاہی لقمہٴ موجبش
 ”گھئی باشد کہ کارِ ناخدا می کنی طوفان“

۱۱۔ سپتامبر ۱۹۷۳ء

یک شجر، برگش نیاید در شمار
 یک دل و دروی نمود کثرت است
 رُو مگرداں از خدایِ ذوالجلال
 ”زندہ ہر کثرت ز بندِ وحدت است“

۱۲۔ سپتامبر ۱۹۷۳ء

(۴)

دورِ حاضرِ هست بیگانه ز سوز و ساز و درد
 درد مندی از جهانِ سنگِ دلاں اندوختم
 سرِ سنگی می زند با نعره هائی سر بلند
 "نغمه پردازی ز جوی کوهسار آموختم"

۱۷- سپتامبر ۱۹۷۳ء

(۵)

نی غمگار موجی، نی کشتیبان و کشتی
 بی دست و پا زوانیم در بحرِ عمرِ فانی
 بچوں دورِ صبح و شامی کرده اسپر مارا
 "نہ بہ ماست زندگانی، نہ بہ ماست زندگانی"

۱۷- سپتامبر ۱۹۷۳ء

(۶)

سوی منزل تیز رو، بیدیل مشوا از سنگِ راه
 دل نوازِ راه شو، ای جہر و شاہراہِ زیست
 تا توانی ہر قدم را نازش رفتار کن
 "دور سفر از پائنتستن ہمت مروانہ نیست"

۲۱- سپتامبر ۱۹۷۳ء

خارجِ عقیدت

بہ رُوحِ شاعرِ مشرق، علامہ اقبال مرحوم و معذور

شاعرِ مشرق، شہنشاہِ اقبالیم سخن
 عرشِ پیامیِ تخیل، عزمِ تو باطل شکن
 از خمِ قرآنِ ناطق، ساغرِ حکمتِ چشید
 عام شد، از تو، سرورِ بادۂ جامِ کهن
 هست برتر از همه، پروازِ شاہینِ خیال
 سرفکنده از بحالتِ ارفعِ بامِ پرن
 نورِ دیدہ، نورِ دل، سرشارِ آیاتِ مبین
 و انمودی، عظمت و تاب و توانِ خویشین
 بربنگاہِ عشقِ تو، شد منکشفِ سرِّ حیات
 منظرِ یزدانِ بودی، گرد و پیشیتِ احمرین
 نغمہٗ تزییاتیِ کابل، خاکِ طیبہٗ کارگر
 سیمِ قابلِ بود ورنہ، سحرِ چشمِ برہمن

ساختی کشتی پاکان تو به موج تیز دتند
 بر مقام انصالی تیز رو گنگ و جمن
 نکره تو از حوت و عشق مصطفی روشن ضمیر
 مشعل روشن از مهر و ماه اور کوه و دمن
 بیش قیمت از زر و لعل و گهر، اشعار تو
 برتر از در عین، تابانی در سخن
 کشت بدلت را از آب چشم تره سیراب کرد
 قدم باذن اللہ اذان تو ز محراب وطن
 تشنه دل شاداب شد، از چشمه آب بقا
 حسن نظرت کیفیت آور در مزاج شعرو فن
 نعمه تو لیس للانسان الاما معی
 میوه شیرین، بر شاخ تلخی رنج و محن
 گل بد اماں غنی و امید، در شاخ نمود
 بلبل اقبال تو، شیرین نوا، اندر چمن
 مسلک وحدت نمودی، منتشر افراد را
 از اخوت هست خالیف، دست بردار هنر

لہ الہ آباد (مجاہدات)

سوز و سازِ عشقِ رمی از نوعا ملکیر شد
 دردِ دل تقسیم کردی، انجمن در انجمن

عزمِ دہمت از سر و رخِ حقِ نواسی بار آور
 شد بہ دلہا جذبہٴ اقبال مندی موجبِ سز

منزلِ تعمیرِ ہستی را منور کرده رفت
 تابہ سحرِ ابد، آثارِ توجیلوہ فنگن

گجرات

۱۵۔ سپتامبر ۱۹۷۳ء

بخش هشتم

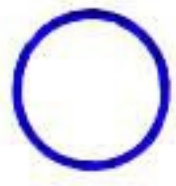
گلپای رنگارنگ

گهی گلزار حق دیدم گهی باغ ادب دیدم
زهر شاخ بقا گلپای تر شام و سحر دیدم

بسم قریشی

عریضہ

بمختور قدوة السالکین حضرت سید غلام محی الدین مدظلہ العالی
سجادہ نشین گولرہ شریف

غلام محی دین امی نور عرفان
ز نور مہر تو پر نور گشتم
برفت از یاد من دور زمانہ
ز حسن زندگانی دور بودم
در تقسیم طریقت مہر تابان
ہتی بودم ز حق معمور گشتم
دلہ بد نفس سرکش رانسانہ
خسرافاتی بسی مشہور بودم

چو مہر گولرہ بر من نظر کرد

مرا از نور عرفان بارور کرد

گذشتہ ماہ بودم در دیارت
چو دیدم مرقہ مہر علی رضا را
بنالیدم، بنالیدم بہ زاری
سکون قلب حاصل شد بانجا
ازین گجرات از بہر زیارت
ز درد دل بشد اشکم سراپا
طیبیم گشت آخر اشکباری
امیدم ماہ کامل شد بانجا

پتی دیدار تو ہر سو دویدم
قد مہوسی نہ بد اندر نصیبم

ملاقی شد مگر سلطان محمود
 در اقلیم ولایت او مقیم است
 به او مجبور کی خود عرض کردم
 بسوییدم بدرنگاهت لبدر بار

چه بوده در دلم آرام به اظهار
 مرا اعزاز نوپیش نظر هست
 بجوایم یافت گریا و شویذخت
 ننگا پو بارها کردم درین راه
 نه حاصل شایرا چیزی بجز آه
 چه کم گریه و مرا هم گریه نواز
 بنگاهت خاک را چون زربساز
 که زوهر مشکلم بود است آسان
 بدارم نسبتی با مهر عرفان
 خدا را دستگیرم شو باین راه
 کجوں توجا نشین آن شهنشاه
 دعائی کن دعائی مستجابی
 بروں آور مرا زین اضطراری

دلم را هم کنار مدعا کن
 تبسم را تبسم آشنا کن

۷- ژوئیہ ۱۹۶۲ء

تاثراتِ ملاقات

حضرت حافظ مولانا محمد یوسف علی خاں صاحبِ چشتی سلیمانی
مقیم بہ گلزار مسجد کچہری رود کراچی

عزیز الملک مردِ خوشِ خصالی
بہ بزیمِ اشتیاقِ صدرِ لطفش
چہ گویم دیدہ ام در سادگی با
امین دولتِ الفقیرِ فخری
کمالش نازش گوشہ نشینی
بمسجد گوشہ گیری در ریاضت
زرد و ملک و بدلت بیقرار است
نوازشِ حسنِ نوحش عمل را
ز تخریرش مجلسِ دیدہ و دل
محققِ هستت تاریخِ سلف را
چنان غرق است در تصنیف و تالیف
بہ بزیمِ زندگیِ عزمش چو حیدر
ز دیدارش شادم روشن خیالی
کراچی آمدم بہرِ جمالی
جمالِ مردِ مومنِ حم جلالی
سلیمانی نمی ورزد سوا لی
کمالش رانمی آید زوالی
وہد اورا بقا پرور خیالی
بعشقِ مصطفیٰ آسودہ حالی
نگاہش می برد از دل ملالی
ز بانس موجہ آبِ زلالی
مورخ، شاعر، شیریں مقالی
سحر شامش نمی بندد مآلی
بہ مکروہات می دارد جدالی

جنونِ شوقِ خدمتِ راجہ گویم نذرِ چپقتش با ماہ و سالی
 ز نورِ حقِ دل و دیدہ منور بہ یک رنگِ عملِ حالی و قالی
 بہ این پیرانہ سالی چو جوانان کتہ آساں بخود کارِ محالی
 ادیب و متقی، خود دارِ عالم بدنیہست این نادرِ مثالی
 بسرِ کرم بہ انوارِ ظہورش
 تبسمِ ساعتِ بد نیک فالی

کراچی

۲۳۔ ستمبر ۱۹۶۱ء

کارخانہ ظروف سازی مراد

گجرات، پنجاب، پاکستان

آن غلامِ غوث نامی کارگر سربراہ کارخانہ مراد
 می تراشد نوبہ نو رنگین ظروف ہم جو گل، خوشرو نقوش گل بہار
 حسنِ ہر ظرف است چون نورِ نظر فضلِ ایندو پاسبانِ اعتماد
 مالک و مزدورِ محورِ کارِ زار فیضِ نصرت شد نشانِ اتحاد
 چون تبسمِ گشت ہر دل شادمان
 از ظروفِ کارخانہ مراد

لے چوہدری غلام غوث لے چوہدری حاجی نور حسن لے چوہدری فضل احمد ہر سہ برادران مالک
 و مہتمم کارخانہ مراد اند و تبسم را برادران طریقت اند۔

آقای دکتر عبداللہ مظاہری

رائیزن فرهنگی شاہنشاهی ایران در پاکستان

نامش عبداللہ، پیکرِ خوش خُو
 من شنیدم کہ مہرِ تابانش
 رائیزن، صادق و امین و جلیل
 سوز و ساز و فامی پاک ایران
 عام کرد است بادۂ فرهنگ
 عرفِ نامش مظاہری لیکن
 کردہ پهنای علم و فن روشن
 در فکرش فنون زردردن
 در چراغِ یگانگت روغن
 سانی پاریسی بہ پاک چمن

بر لبش نغمہ های شاہنشاه

دل منور ز شمعِ حبِ وطن

دوہ تعمیرِ نوبہ او نازد
 چہ ہمہ گیر ہست پرکارش
 عاشقانِ ادب از دسیراب
 ہمہ ستقیم ادب از دیابد
 اہلِ دل را بدست می آرد
 اختر نو ست افتخارِ کہن
 در محیطش رموزِ حکمت و فن
 علم را ہست منبع و معدن
 جامِ صحت فزائی روح و بدن
 باشگفتہ دل و شگفتہ سخن

آقائی ڈکٲر عبداللہ مظاہری
منظمر خلاق و ادب، و سہنگی شاعرتھی
فخر ایرانی سفارت، ریزن عبداللہی
تبسم قریشی

بارہ نامہ ہائی تسبیحی
 می رساند سلام شوق بکمن
 ہم عزیزم حمید اسلم گفت
 ہست ذالشی صفات را محزن
 پرورد ذوق فکر پیمائی
 زیر سایہ وسعت دامن
 با تبتّم قبول فرماید
 ساغری از خم عقیدت من

آثار ملاقات

به آقای دکتر عبد اللہ مظاہری راینرن فرہنگی
 محبت و دلنوازی و دلبرانی مجید انسانی
 صنمیش روشنی آور ز فرّ بزم سلطانی
 اصول کم زبانی، ہرزماں پیش نظر دارد
 چه کیف حسن گفتارش، خدا جوئی جہاں دانی
 شعور و عقل و فکر و فہم بر ذالشی چنان نازد
 تبتّم ہست نازاں، همچو بر الطاف یزدانی

تبتّم

لہ عزیزم حمید اسلم ہاشمی کہ در بخش تلفون را دلپندی ملازم است۔

تقریظ بر فرهنگ عشق

ہر آن کس کہ شہرہ کتابی شنید
 سرودہ چہ شیریں خیالات پاک
 چو خوانند این عاشقانِ رسول
 ہمیں عشق سرایہ آخرت
 ہمیں عشق آرد بجوالا عمل
 خوشابخت مروی کہ عاشق چنین
 لبدا اشتیاق آمدہ بہر دید
 پی اہل دل عاشقانہ نوید
 بگویند صد بار اھل من مژد
 ہمیں کار سر بستہ را ہم کلید
 ہمیں عشق آرد بسایان امید
 خوشاد دل بعشق محمد شہید
 تبسم دوگون است بایک مثل
 چہ تاریخ "فرہنگ عشق است عجد"
 ۱۳۷۰ + ۵۸ = ۱۹۵۰ شمرہ
 ۱۳۷۰ شمرہ

قطعه تاریخ

نقوشِ خامہ احمد سینم
 رود ہر سمت در پہنای تحقیق
 بیان او گہی یم فصاحت
 کنوں این خطہ گجرات پیش است
 سزد گویم اگر جان کمالات
 بجوید بی ریا تصویرِ حالات
 گھی پڑ از در ز بحر مقالات
 رقم کرد دست محکم تر روایات

تبسم خواستہ سالش ز ہاتف
 بگفتا "قالب تاریخ گجرات"
 ۱۹۶۸ ع

گلبنانگ تبریک

جشن لبست و پنج صد ساله ایران

دور نظر به منظر خنداں برابر است
 ذره به آفتاب درخشاں برابر است
 هر سو گل عقیدت پاریش رو نمود
 تزیین مرغزار و بیاباں برابر است
 شد مجلس دوام را ساقی لسانِ نجیب
 شیرازه هم به چشمه حیواں برابر است
 پر و جوان و مسرور زن هر که و مہ کہ هست
 نہ بزم شادمانی شامال برابر است
 غرق تجلیات شد انوار آفتاب
 نورش کجا نور چراغاں برابر است

چرخ کهن به ویدہ حیراں و ہد صد
 بین جشنی نو بہ جشن ہزاراں برابر است

۶۱۹۷۱

اقبال نوعیاں شدہ از پہلوی رضا
 ہم جلوہ اش بجلوہ کیواں برابر است
 محروم کس نماذ ز الطافِ عامِ او
 چشمِ گرم بہ پید او نہاں برابر است

پیرِ معان بہ ہر کس و ناکس عطا نمود
 جامش بشہرِ یاران، غریباں برابر است
 پست و بلند ساءِ آسودگی بیافت
 بیگانہ ہم بہ عجب تِ یاران برابر است
 خندہ زناں جواں شود ہر غنچہ مراد
 لطفش بدورِ فصلِ بہاراں برابر است
 از دورِ دور آمدہ دیوانگانِ شاہ
 در ساءِ شوقِ مشکل و آساں برابر است
 دورِ نشاط و خستہ می در سر زمینِ پاک
 با انبساطِ دولتِ ایراں برابر است
 ہر دوشدہ بگیسوئی مہر و وفا سیر
 ایراں بہ پاک در رہِ جاناں برابر است
 دو قالب اندوشتہ یک جانِ بیقرار
 پیکار و صلح جوئی دوراں برابر است
 شاہ دگدا بدیدہ تحسین بنگرد
 عزمِ رضا بعظمتِ انساں برابر است
 آید بگوششِ ہوششِ تبسم ہمیں نوید
 ایراں نو بختِ یزدواں برابر است

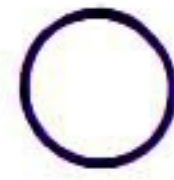
گجرات ۲۱ - سپتامبر ۱۹۷۱ء

مکتوب منظوم

بخدمت

اقامی محمد حسین تسبیحی کتابدار کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

راولپنڈی

محمد باحین اقامی نامی
سلام شوق پذیر از فقیری
بمن امروز خواند احمد حسینم
تسبیح را بیاد آری بشفقت
زستان در رهم سنگ گران است
ملاقات را گرچه بی قرارم
به سویت نامہ ام پرواز دارد
گرت آید پسند الحمد للہ

پس علم و فضل نام تو گرامی
فقیح هست پیری خسته گامی
برادر هست در تحقیق نامی
مرا سرمایہ صد شاد کامی
بیدارت نکرده خوش خرامی
این مکتوب هست نصف ہمکلامی
فرستم پیش تو اشعار عامی
و گرنہ معذرت خواہم تمامی

تسبیح کرده این مکتوب منظوم
بنام ناقد سحر الکلامی

الرحمٰلہ

۲۷ - دسامبر ۱۹۷۲ء

تقدیم

آقای محمد حسین تبسبی بر عامر جوہیو پیٹنگ شفا خانہ اقبال گنج گجرات بتاریخ ۲۲-۱۰-۱۹۷۳

۱۹۷۳ء

تبت خانہ بشگفتہ ز استقبال تبسبی
برقص آمد شگوفہ ہائی شعرم پیش تقبلی
قلم کاری کلکش نقش بند گلشن معنی
زہر خوش بیانی می کند افکار تلوی
فضائش ناقدانہ و یگانہ ہست پروازش
چہ تصنیفش اچہ تالیفش، ہمہ اسلوب ترجمی
کن فکر سلیمش چہرہ علم و ادب روشن
بہر تحریر بنجیدہ بہر تحریر تفسیری
ز مکتوبات او، این نکتہ بر من آشکار آمد
کہ اسپ طبع ادبیت است در میدان تشریحی
چہ "ماموریت ادبی" صحیفہ ہم سفر نامہ
بسی سیر عجم کردم بتوضیحات تبسبی
ادب گاہ زمین پاک و ایرانم از و خندان
ز مشک و بوی خامہ اش تبسبم زار ترویجی

لہ یکے از تصانیف آقای محمد حسین تبسبی

۱۹۷۳
۲۱-۱۰-۱۹۷۳

آقانی محمد حسین تسبیحی

عکس تسبیحی بہین و حسن سیرت ہم شنو
سخت کوش و تیز ہوش و زود فہم و زود رو
تیشم دیشی

ہدیہ تشکر و حسن طلب

برسیدن کتب و مجلات متنوع از دکتر عبداللہ مظاہری راسخون فہنگی شاہنشاہ ایران

اسلام آباد

(ارتحبالاً سرودہ شد)

چہ تحفہ کتاب زدو کتر مظاہری
 کرد است فوق خواندگی رازیرا شکر
 دو گو نہ لطف یافتم از انتخاب او
 شعر ختام و حافظ شیراز آرزوست

تسبیحی ہم رکاب زدو کتر مظاہری
 احسان بی حساب زدو کتر مظاہری
 ہم خرم یا ہم ثواب زدو کتر مظاہری
 تصویر باب باب زدو کتر مظاہری

باخط تابناک تبسم ترا رسد

دیوان بو تراب زدو کتر مظاہری

گجرات

۱۶۔ ۱۹۷۲ء

خیمہ مقدم

حضرت خواجہ قمر الدین صاحب سجادہ نشین سیال شریف
بتاریخ

۲۹۔ مہ ۱۹۷۲ء صدارت جلسہ میلاد النبی درگجرات

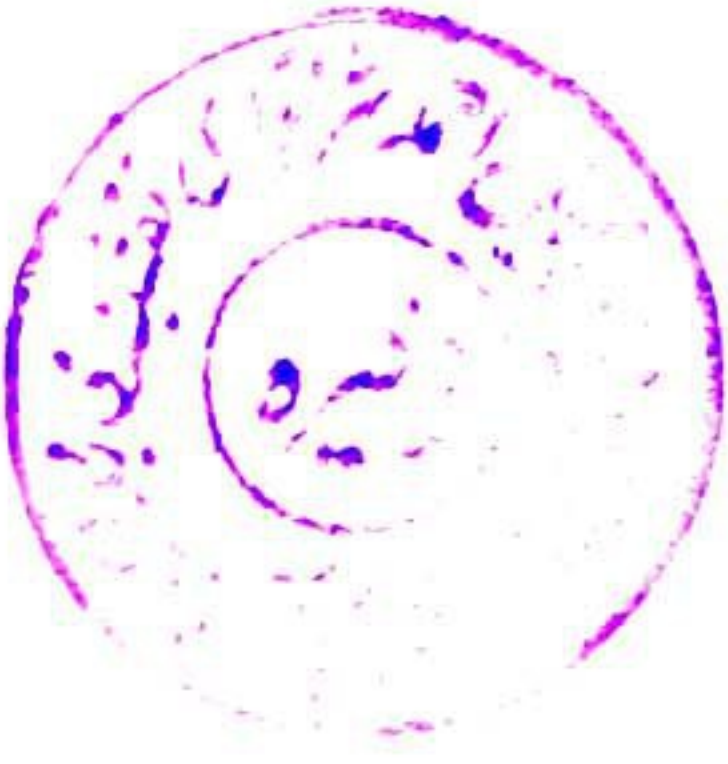
نشانِ عزو شانِ کبریائی
شعاعِ شمسِ عرفانِ تابناکی
کرمِ سامانِ نواز و عاشقانِ را
عناںِ گیرِ شریعتِ ہمِ طریقت
محمد و جہِ عالمِ حسنِ لولاک
سز و روحِ روانِ کنِ فلکِ را
گدایم کو چہ شہرِ محمد
دلِ از یادِ او پڑے نورِ گشتہ

شہیدِ حسنِ دینِ مصطفائی
صیبا بار است قمرِ چشتیائی
زہی مسندِ نشینِ بی ریائی
کند سوئی محمدِ راہنمائی
بنامش ناخدائی ہمِ خدائی
بہر دورِ زمانِ فرمانروائی
ز سلطانِ فزوں بیشک گدائی
منور کرد مہرِ اولیائی

شہِ مہرِ علیؑ تابانی شمس
نستیم ذرہ زندانی شمس

۲۹۔ مہ ۱۹۷۲ء

لہ واعظِ حقیقتِ بیاںِ پیرِ سیدِ کرمِ شاہِ فوقِ لیسانسِ عربی مدیرِ ماہنامہ "صیبا" حرم" بھیرہ
ضلع سرگودھا پاکستان

جنتِ شاعر

خوشا، شامیکہ صبح آشنائی
خوشا، شامیکہ شاداب خیال است
خوشا، شامیکہ شمعِ دل فرورد
خوشا، شامیکہ حسن و خوش بیانی
خوشا، شامیکہ جلوبہ گاہِ طوہر است
خوشا، شامیکہ شامِ خوش نواٹ
خوشا، شامیکہ دورِ حال و حال است
خوشا، شامیکہ نگر و غم بسوزد
خوشا، شامیکہ بزمِ شعر خوانی
خوشا، شامیکہ پاکیزہ چون نور است

خوشا شامیکہ بروی بزم نازد

غریبِ شہر، شاعر را نوازد

محقق جعفری خوش ذوق نامی
سرِ ایاپیکہ خلقِ حمیدہ
مرصدِ فخر با او ہم کلامی
ادب پرور، ادیبِ برگزیدہ

دکتر علی اکبر جعفری مدیر اعلیٰ مرکز تحقیقات فارسی ایران پاستان راولپنڈی

بعلم و فضل محبوب یگانہ
بذاتش علم و عرفان را خزانہ
بسینه داشته عمدہ اصحافی
حکایات و روایات و لطایف
گشوده او در قصر محبت
به پندی ثانی رضوان جنت
مرا خوانده باد دولت خانہ خویش

پذیرائی بکرده بیش از بیش

بیابی ساخته شد رنگ محفل
به تنقیدات هر کس فرد کامل
چہ محفل بود فخر علم و حکمت
شناسائی سخن اجماع ثقات
غلام سرور و سرکار عالم
بقول و فعل محبوب و مکرم
بهر بی فارسی یکساں محقق
نگاہش دور اندیش و مدقق
حسام الدین پرنکتہ دانی
مردیش نکتہ فہمی، خوش بیانی
یدِ طولی بہ تنقیدات دارد
به کثرت علم تالیفات کار و
عزیزہ طاہرہ صدیقی خوشخو
بگلزار ادب چو سپنہ نو
دل نقوی بہ تنقیحات مائل
کن۔ ابہام فکر و شعر زایل

۱۔ دکتر راجہ غلام سرور سابق صدر شعبہ فارسی دانش کدہ کراچی کہ بہ تدوین و ترتیب جواہر الادبیاء
مصرف است۔

۲۔ پیر حسام الدین راشدی مصنف و مؤلف کتب متعددہ۔

۳۔ دکتر طاہرہ صدیقی فہرست نگار کتاب خانہ گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

۴۔ دکتر سید علی رضا نقوی رئیس استاد بخش شیعہ در ادارہ تحقیقات اسلامی اسلام آباد۔

تسبیح علم، تسبیحی چه گویم
به هر زخم ادب کم یاب مرهم
بجلاس بود او سیما پارہ
مرا کرده ز پہلو ام اشارہ

تبسم! شعر خوال، نغمہ سرا شو
بذوق و شوق محفل آشنا شو

بگفتار اشده می نقاد ما هر
ز دم سه شعر شنیده ز شاعر
بخانه باز گشتن زود خواهم
نباشد شعر شاعر سنگ را هم

ز سه شعر غزل فرمایشش بود
بغرق شعر صد با شعر بشود

غزل بعد از غزل پیهم سرودم
ز سوز و ساز دل سرشار بودم
هوا معمور شد از کیف و مستی
فضا مخمور شد از کیف و مستی
نوای دل ابد لها جاگزین شد
سرور شعر جام انگبین شد
لب شیرین محفل بد قصیده
شنیده کی بود مانند دیده

بد وساعت که من بودم به آنجا
تبسم! کرده ام جنت تماشا

۲۰ مه ۱۹۷۲ء

۱۰ علامہ محمد حسین تسبیحی مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان معنیف و مولف کتاب های

نادره و نایاب بیرون از شمارم۔

۱۱ ایضا حاشیہ ۲ صفحہ گذشتہ

خانه فرهنگ ایران

راولپنڈی

مخزن علم خانه فرهنگ
 پاسبان درانت اسلاف
 ماضی و حال را نمائنده
 هست یک رنگ ظاهر و باطن
 خوشنما هست شاخ شاخ ادب
 زنده دار ثقافت و تهذیب
 نسخہ های قدیم، چاپ جدید
 ہر کتابیت رہنمای حیات
 ہر کتابیت گوزہ بحسبہ بر
 ہر کتابیت شاہکار ادب
 دیدہ و دل کن چہ نورانی
 وقفِ قص است موجِ نظارہ

بازمی برودہ ز دانش افزنگ
 جلوہ گاہ ثقافتی اوصاف
 تابلش روزگار آیندہ
 بہر ہر کس مصالحت ضامن
 تاثر یا بلند کاخ ادب
 علم و حکمت را جاں نثار و حیب
 نسخہ های جدید، منظر عیب
 روح سامان و کیمیای حیات
 تشنہ علم را زہی کوثر
 دائمی شاخ میوہ دار ادب
 نفسِ مضمون و لوحِ پیشانی
 در صحائف سرور آوارہ

حُسنِ ترتیبِ ذوق و شوقِ نما
 طائرانہ نظر کتبِ پیما

میز پڑ از رسائل و اخبار
 کج و آید هجومِ اهلِ نظر
 سطر سطر است انقلاب اثر
 حسنِ تصویرهای رنگا رنگ
 عکس‌هایی مناظرِ شاداب
 آئینه دایره‌مورتِ احوال
 حسنِ ایران می‌کنند اظهار
 نقد ان ادب، فنون و هنر
 "انقلاب سفید" را منظر
 دل‌رُبا از نگارشِ از رنگ
 پرورش گاه رستم و سهراب
 اهلِ بنیش بشوقِ محو جمال

دکتر همت عظمتِ ایران

رنگ در روی شرافتِ ایران

کارکن مستعد و طیفه شناس
 گفتگو دل نواز و خوش کردار
 قابل رشک دورِ نظم و ضبط
 هست فرهنگ خانه سرتاسر
 زایر از دل همین شکر و سپاس
 دل منور شود ز حق انوار
 با همی التفات و با همی ربط
 پاک دایران دوستی پرور

گفت هر ذره بادل و حبانم

روح خزانه منظر اهری خانم

گجرات

۲۱ - مه ۱۹۷۳ء

بیاد استاد و پدر بزرگم

حضرت مولوی فضل احمد مرحوم معصوم

(به صنعت تویح)

مردِ فاضل، مخزنِ علم و عمل
 واقفِ دینِ محمد، سالکِ راهِ مهدی
 لمحہ لمحہ بر زبانش بود، ذکر و یادِ حق
 واعظِ آیاتِ قرآن و حدیثِ مصطفی
 یادگارِ عارفانِ لافستی، مردِ فقیه
 فقرا و پمورده فقیرِ علی شیرِ خدا
 ضعفِ پیرانه نبودی سنگِ راهِ وردِ او
 لولوی تسبیحِ روشن بود، هر دم ره نما
 او به دنیای طبابت بود، هم نامی طبیب
 عاذقانِ وقت گفتند هست جالینوسِ ما
 من تبسم آشنایم، از نگاهش فیضیاب
 دردِ دل انداختم زین مومنِ صدق و صفا

یکم اکتبر ۱۹۷۳ء

بخش هفتم

اشارہ رفتگان

نام نیک رفتگان ضائع مکن
تا بماند نام نیکت بر قرار

سعدیؒ

تاریخِ وقایع

ملک عبدالحمید "فرزند ملک محمد عبدالرحیم صاحب رئیس شمس آباد ضلع کبیل پور

① حمید از دایر فانی رخت بستہ
تَبَسُّمُ، گفت ہاتف با سر آہ
بہ نو عمری سوئی دار البقا شد
کہ روح مغفرت آن مہ لقا شد۔
۱۹۲۴ + ۱ = ۱۹۲۵

② شازدنیائی دنی عبدالحمید
نوجوان خوب و نیک دل
فکر کردم چون بسالِ رحلتش
نہرِ چشم زینب دین دار بود
ہر کسی را محسن و غم خوار بود
گفت ہاتف "بندہ غفار بود"
۱۹۵۴

③ حمید از فضل ایزد چون جوان شد
پدر را در حصارِ غم نشاندہ
چسپاں یا بد قسری رضیہ سلطان
غروب یاس شد خورشیدِ امید
شکارِ جورِ مرگ ناگہاں شد
سوئی دار البقا آن خوش بیان شد
برادرِ چوں ز چشمانش بہاں شد
جہاں تیرہ پٹی، زینب جہاں شد
تَبَسُّمُ با سرِ درِ دِ فغانِ گفت
ز دنیا یوسفِ ثانی رواں شد
۱۳۵۰ + ۳ = ۱۳۵۳ ہجری

اعناقدرت اللہ شاہ گجراتی

انکم ٹیکس آفیسر کو ٹمٹہ کہ در زلزلہ صید مرگ ناگہاں شد

قدرت اللہ شاہ مرد خوش سیر	ہر کسی را محسن و غم خوار بود
فیض عامش بیوگان را بکفیل	بے نوا یاں را رفیق دیار بود
شہ شکار زلزلہ کو مٹا	جاں سلامت بردنش دشوار بود
بازن دہ پچگال کردہ سفہ	سومی جنت قافلہ سالار بود

بہر سانش چون تبتسم فکر کرد

گفت ہائف بندہ غفار بود

۱۳۵۲ھ

تاریخهای وصال

۱۳۵۶ هجری

حضرت قبلہ سید مہر علی شاہ چشتی سجادہ نشین گولبرہ شریف

صبر نتوان داشت در دل رازِ دل
 بود غم خوارم شہ مہر علیؑ
 داشتی بر حالِ مکیںم نگاہ
 از شعاعِ مہرِ عرفانم نصیب
 بی نیازم از دو عالم کردہ رفت
 چون ز دل تبارت بخ رحلت خواستم
 چشم گریانم شدہ غمنازِ دل
 ہر مکان و ہر زمان دمازِ دل
 بود لطفش قوتِ پروازِ دل
 نورِ پروردہ ہمہ اعزازِ دل
 ذاتِ پاکش بود وجہِ نازِ دل
 "مہر علمم شد غروب" آوازِ دل

۱۹۲۷ء

یک وصالِ مرثیہ شش مہر علیؑ

شد تبسم را شکستہ سازِ دل
 ۱۳۵۶

حکیم امت علامہ سر محمد اقبال مرحوم

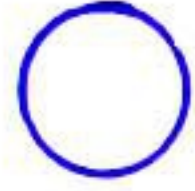
① مدیم علم و دانش بوده اقبال
شہوت تاریخ رحلت از تبسم
پہی حکمت زبانش بوده اقبال
فروغ علم و دانش بوده اقبال
۱۹۳۸ء

② مثیل حضرت اقبال مرحوم
اگر پرسی زمن سال وصالش
نمی یابم بدوران گر بگویم
غروب مہر حکمت بوده، گویم
۱۹۳۹ء

③ بُود اقبال بوالکلام خودی
تا ابد هست فیض عام او
کرده ارزاں سرور جام خودی
بودا پیغمبر پیام خودی
۱۹۳۸ء

خانہ بہادر نواب سر فضل علیؒ بالقابہ موسیٰ

دانش کدہ زمیندار گجرات

بتاریخ رحلت

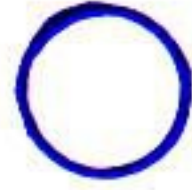
۱۹۴۲

بود مرد با اثر فضل علیؒ (۱) قوم راسینہ سپر فضل علیؒ
باشکوہ خسروی کردہ سفر از جہاں عالی نظر فضل علیؒ

جان بیدل گشتہ کالج بنگرہ

دیدہ نواب سر فضل علیؒ

۱۳۶۲ - ۱ = ۱۳۶۲ ہجری

شاہدی قوم سر سید ثانی

۱۳۶۱ ہجری

شدہ فضل علیؒ از دھر بیہات (۲) بہ گیتی منفرد مرد کمالات

پہی سال وفات آل شفیقم بہ بحر فکر چوں رستم بکرات

بگفتا ہاتف غیبی تبسم بہ آہے گوشہ بی تاج گجرات

۱۳۶۱ = ۱۳۴۵ + ۱۶

بہ غم سرسید ثانی

۱۹۴۲

(برقبرش کندہ است)

رُوِ فضلِ علیؑ سو کی جناں از عالمِ فانی
 برو نالد مسلمان، برو نالد جهانِ بانی
 ز خدمتِ ہائی ملک و قوم او محذورم عالم شد
 بعز مش بود نازاں جذبہٴ ایشارہ و قربانی
 مریض قوم را بودہ طبیبِ حافظ و مشفق
 پی تعلیمِ ملت کالج و اسکول را بانی
 چنین فیاض، عادل، مہربان، غمخوار و ممدوی
 ندیدہ خطہٴ گجرات ہم در عمرِ طولانی
 تبسم را مری رفت و اصغر را پدر رفتہ
 بہ بحرِ غم شدہ مہدی علی مجوس و زندانی
 جلال و سید حیدر، رفیقانِ عتیق او
 جہاں لرزد، کفند لوجہ کناں چون اشک افشانی
 تبسم! سالِ رحلتِ مرفگندہ گفتہ پارانہش
 امیر می تا جبار قوم ما سرسیدِ ثانی

۱۹۵۲ - ۱۰ - ۱۹۴۲ء

عمویم ابو الفقیہ محمد عالم حب قرشی

۱۳۷۴ ہجری

①

بہر جانب بیستم صف ماتم
مگر بہ مرگ عالم زار نام
فروغِ قلعه دار و حسن عالم

۱۹۵۶-۱ = ۶۱۹۵۵

برفت از دہر استاد یگانہ
تستم گرچہ ہستم از ضمیرم
نگوں سر آہ شد از سالِ حلت

②

شدہ زو طالبانِ علم سیراب
عطائش زہد و تقویٰ بد بہ نیاب
لصحن مسجدی ساقی بخوش خواب

۶۱۹۵۵

در یغاساتی جام مٹی ناب
ز دورہ ہای علم و فضل و دانش
ازین نسبت تستم هست تاریخ

③

چراغِ خانہ خان محمد
بہ پنزدہ فوریرہ از ماگستہ
بر آن پنجاہ و پنج باید بیفروود
تستم گفت این با دیدہ نم
سرافکنده شدہ در سالِ ماتم

محمد عالم بن فضل احمد
ز دنیا سوی عقبی رخت بستہ

نوزدہ سن ز سن عیسوی بود
چوں از سال وصالش فکر کردم
ظہورِ غم - نوامی ہجر باہم

نظر
۹۰۰ + ۱۰۰۰ + ۵۰ + ۵ = ۶۱۹۵۵

(۴)

زندگی خوش بومی گلزارِ عدن
 علم و حکمت زیب و زینتِ حائمی او
 هر که می زاید درین دُنیا می دُوں
 دستبردِ موتِ غالب بر همه
 بر وفاتِ عالمِ عالی نژاد
 صیتِ علم و فضلِ او پایاں نداشت
 گمبیهِ خونین ز چشمِ هم روال
 رحمتِ ایند بخاکِ پاک او
 هست برتر از خیالِ ما و من
 چون گل و بلبل به پهنایِ چمن
 می شود یک روز ملفوفِ کفن
 کو گدایِ هست یا شاهِ زمین
 زار نالند بچکان و مرد و زن
 در فضائل بود تنها انجمن
 بی صبوری تار کرده پیرهن
 زین دعا پیهم شوم شیرین دهن

سر قلم شد در در راهِ وصال

شاعر شیرین نوا و هم سخن

۱۹۵۹ - ۴ = ۱۹۵۵ ع

والد بزرگوارم حضرت مولوی محمد عبدالکریم نور اللہ مرقدہ

(۱)

مَوْتُ الْعَالِمِ عِلْمٌ مَوْتُ الْعَالِمِ
۱۳۷۷ ہجری

(۲)

مَوْتُ الْعَالِمِ كَذَا مَوْتُ الْعَالِمِ
۱۹۵۷ء

مولانا ابوالکلام آزاد وزیر تعلیم بھارت

(۱)

آن قائدِ تحریر کہ روپوشنِ جاں شد
با قایدِ تقریر، بگو سالِ وفاتش
۹۳۳
۱۰۲۵ + ۹۳۳ = ۱۹۵۸ء

(۲)

زید سرافکنده گوید سالِ غم
صاحبِ تفسیرِ قرآنِ مبین
۱۳۸۴ - ۷ = ۱۳۷۷ ہجری

(۳)

سالِ رحلتِ تبسمِ نمگین
عالمِ بی نظیر دین " گوید
۱۳۷۷ ہجری

برادر طریقت خان بہادر میاں غلام محی الدین رئیس کولیاں شاہ حسین
متصل قصبہ ونگہ ضلع گجرات

○
آن رئیس نامدار و خوش سیر
یک جہاں نوحہ کناں آمد بہ گرد
گوونات نیر خیرات سال
ہم گوہ فیض و گرم آرای دگر
از جہاں رفتہ سوئی دار البقا
شد زمین کولیاں کرب و بلا
ہم غروب آفتاب شاہد ما
سال بجزی گریہ خواہی آشنا

از سرہای ظلم و غم، نامی احمد
عیسوی سن دگر خواں بر ملا
۱۳۷۸ھ = ۱۹۵۸ء

مفتی و حافظ محمد اسحاق صاحب والد مکرم مفتی عبدالرؤف صاحب فائق سیٹھ ماسٹر

وصال مفتی و ہم حافظ محمد اسحاق
۱۹۵۹ء

○
مفتی دیں بحق نما گفتہ
جاری رحمت را آشنا گفتند
۱۳۷۹ھ
۱۹۵۹ء

فاصلی نکتہ ہیں، نکو کردار
صالح و عابد باخوش الوار
۱۹۵۹ء
۱۳۷۹ھ

○
نام نامی محمد اسحاق است
رحم پرور محمد اسحاق است
۱۳۷۹ھ

عالم و فاضل آن مفتی وقت
سوی عقبی برنت و سال او

جناب حسین شہید سحروردی وزیر اعظم پاکستان

جواں ہمت شہید سحروردی

کہ درسِ حریت عالم را آموخت

شہیدی، باختہ گوئم کہ "بی باک"

متاعِ دل میانِ شہر بیروت" ^{۱۳۸۳ھ}

۶۱۹۶۳ = ۱۹۲۸ + ۲۵

خواجہ ناظم الدین

سابق گورنر جنرل وزیر اعظم پاکستان
(وفات بہ ڈھاکہ ۲۲ اکتوبر ۱۹۶۳ء)

اں رفیقِ تاییدِ اعظم کہ بود

در جہادِ ملک و ملتِ جان داد

از بلندی شد بزیخاکِ پاک

ناظم الدین خواجہ و مردِ جہاد

۶۱۹۶۴

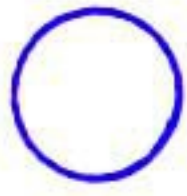
بخش هشتم

غزلیات

سرگزشتِ دل بگفته ام به اندازه غزل

در فضا می عشق بر آن است شایباز غزل

تسبیح قریشی

محفلِ صبحِ ازلِ بادہِ بجامِ است این جا
 حُسنِ افروزِ رُخِ لیلیِ شامِ است این جا
 مجلسِ پیرِ مغالِ مجلسِ فرودِ خیال
 تیغِ اندوہِ زمانہِ بہ نیامِ است این جا
 بادہِ صدقِ و رضا کیفِ محبتِ دارو
 ساعتِ حسنِ و فنا ہائِ تمامِ است این جا
 رو بہ میخانہٗ دلِ آرا، گھمی شیخِ حرم
 کیفِ یکِ جرعہٗ می عرشِ مقامِ است این جا
 این نماز نیست تکلفِ نہ ریاضی دارو
 لغزشِ مستِ قعودِ است و قیامِ است این جا
 می بہ اندازہٗ می خوردن و نشنہٗ ماندن
 این چہ رسوائیِ میخانہٗ و جامِ است این جا
 وادِ اشعارِ تبتسم تو ز کہ می خواہی
 عرفی و حافظ و خیام، نہ جامِ است این جا

ہر طرف جلوہ محبوبِ انام است این جا
 گرمی دورِ تماشا را دوام است این جا
 پی بہ پی نوشم و سرشارِ تمنا گشتم
 لطفِ ساقی بقا گردشِ جام است این جا
 چون رسیدی بجنورِش لبِ گفتار بہ بند
 بی زبانی زبانِ گویا کلام است این جا
 کس چہ داند کہ تہ بحرِ گہرِ هست کہ سنگ
 عشوہِ حُسنِ بتاں موجِ خرام است این جا
 من بہ مستی درِ میخانہ ۴ یزدان بہ نم
 محتسبِ راجہ خبیرِ قصہ کلام است این جا
 اللہ اللہ درِ محبوبِ دو عالم واللہ
 بہتر اند بختِ شہنشاہانِ انام است این جا
 فرصتِ ہوشِ تبسم نہد ساقی شوق
 ہوشِ آرامی مدہوشِ خرام است این جا

نماید حُسنِ منزلِ عاشقانِ جاده پیمای را
 بنگاہِ نورِ پرورشِ عطا اولیٰ و اعلیٰ را
 مرا عرفانِ حق و روادبی عینِ ایتیسِ رحیم
 درونِ بحرِ آرد و است، موجِ سیلِ دریا را
 چو تیغِ لا اله واری بزن با زورِ الا اللہ
 شکستند، اللہ هو گویاں، غرورِ عہدِ کسریٰ را
 بظلماتِ بدنِ روحِ بقا آخر کجا باشد
 کسی نکشود و نکشاند بحکمتِ این معیار را
 بہر جا بیکہ ہستم شاد کامم از دورِ خسارِش
 بہ پیمانِ ازل من بستہ دارم دین و دنیا را
 انا الحق گفتمہ سومی دار، منصورِ جہاں پوید
 غمِ فرزانگی رہزن نہ شد حُسنِ تمنا را
 تبسم گوشتہ گیری راز دارِ حُسنِ یک رنگی
 دلِ بینا تماشا می کند پنہان و پیدا را

راز دارم گردشِ ایام را
 من نوشتم پی بی پی در جامِ دل
 نشنوم درستی، اُمیدِ نو
 دل نواز و جان نثارِ اهلِ درد
 راهبِ کسبِ بیوفائی دیده ام
 تیره شب گهواره نورِ سحر
 دردمندم مزدِ دردِ آشام را
 حُسنِ آغاز و غمِ انجام را
 انگبیسِ دالِ تلخیِ ایام را
 در محبتِ هر خیالی خاسم را
 تو اگر ای دل! بخوای نام را
 بنده بد نام شود در راهِ عشق

باتبسم طلی کنم شام و سحر

غم نوازم دورِ صبح و شام را

۲۱ اوت ۱۹۷۳ء

بہتر از ما هست، پیش مخلصان تصویر ما
 در محبت وصل و حجر یار ہر دو بی قرار
 جز ز رگل ماندا ایم هیچ گونه مال و زر
 هیچ کس در راہ اُفت نگسار دل نشد
 فکر انساں تا بعدی در جہاں باشد یا
 در فضای دل، شعاع تابش مہر علیؑ
 ما امام خویش کردہ ایم حسن یار را
 ہر نفس در یاد جاناں گل نشان و مشک
 از عایم بگریختہ ما سوئی ہستی آمیدیم
 ہر قدم در وادی عرفان خود ثابت قدم
 تر جان سوز و ساز و در و دل تحریر ما
 کس بجز عاشق لفظ خواب ما، تعبیر ما
 گلشن بشگفتہ شعر و سخن کشمیر ما
 ہم صفیری بی ریاشد نالہ شبگیر ما
 ہر چه عقل و فہم می گیریم چہ جا گیر ما
 ہست از الطاف ایند و منبع تنویر ما
 گامی رنجیہ نشد تدبیر با تقدیر ما
 شد بہار باغ ایمان خوشبوئی تعمیر ما
 کن فکاں شد رہنمائی دور عالمگیر ما
 ما بہ عرفان خودی کردیم خود تسخیر ما

گوشہ عزلت گزینی بدتسم را پسند
 گشتہ تسبیحی باطفاش در پی تشہیر ما

۱۰ حضرت سید مہر علی شاہ صاحب گولرودی مرحوم
 ۱۱ آٹامی علامہ محمد حسین تسبیحی کتابخانہ گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان
 راولپنڈی۔

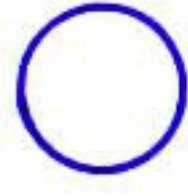

عقل اندر شود خصائل ما فردا خام است اکنون کابل ما
زندگانی بسیار پیکار است موجب زن بجز هست ساحل ما
راه زن چشم شوخ سامانی می ر باید ز سینه ها دل ما
سعی بهم سخاوت خون است سرخ روی نصیب حاصل ما
خود شناسی به جوش می آرد خود فزیزی است تیغ قاتل ما
باتمنای خویش هم سفریم هر قدم واقف منازل ما

ما ز هستی نشانی می گیریم

شاید بستم شمر یک و شامل ما

۱۳۳۲ نوامبر ۱۹۵۲ء

بیا، ساقی بده جامِ مئی تاب سرورِ زناگی گشت است نایاب

اسیر زلفِ عنبر موچو گشتم ز من بگریخت عیشِ خور و خواب

بر بزمِ شهریارانم چه کاری جنونم را بیاباں کرده و شاداب

چه محکم نقشِ بر آب است سوهنی^۱ که نتوان شست سیلِ رودِ چیناب

عبورش عاشقِ نادان محال است بجایِ نیست بحرِ عشقِ پایاب

حریتِ گردشِ دورانِ چو دل نشد ورا پرتابِ دارِ عزمِ بیتاب

بجز آبِ رخسِ بدشته کامی

نرسیم رانگا هوش کرده سیراب

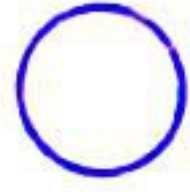
^۱ سوهنی که به عشقِ مینوال در دریای چیناب غرق شد۔

بہار آمدہ، ای ساقی بہارِ محسب ○
 امید گاہِ جوانانِ بادہ خوارِ محسب
 شاکن بہ رُخ یارِ نورِ دیدہ و دل
 چوں گلِ شکفتہ لبِ عالمِ رُخ نگارِ محسب
 رہِ طویلِ محبتِ منگاک صاوارو
 بہ اسپِ عمرِ شستہ امی شہسوارِ محسب
 مرو بخواب، بشو دل نوازِ بیداری
 بشہرِ شہزادہ چورِ لیتِ شہرِ بارِ محسب
 شبِ درازِ امید است رهنمایِ سحر
 قریبِ هست کنوں صبحِ نورِ بارِ محسب
 نوید آمدِ محبوبِ چو شنید استی
 نگار خانہ بیار، در انتظارِ محسب

چو آمدہ امی تبسم بہ زرد مگاہِ حیات

بہ تیغِ هوش و فاکن ابہ کارِ زارِ محسب

۲۱ شروئن ۱۹۸۳ء

دولتِ شوق و اضطراب طلب
 چاره سازی درو بدت را
 امتیازِ شما و ما کفر است
 تا به کی زیر باری دیگران
 تا درش می کشد به هر آنم
 گمراهی ره نمایی دارد
 عفو مشتاقِ حسنِ عصیان است
 یاس شخون نه زود به لشکرِ شوق

ساز و سامانِ التهاب طلب
 گمراهی خون بو تراب طلب
 شیوه چشم آفتاب طلب
 بحر شواکاسه حباب طلب
 چه کنم با دلِ عتاب طلب
 راه ناویده صواب طلب
 واعظ! من نیم عذاب طلب
 چشم امید نیست خواب طلب

چون تبسم شگفته رومی باش

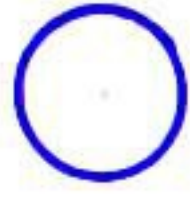
بی نیازی ز انقلاب طلب

چه خوش گفتا مرا پیر خرابات
 نگویند چیزها که نیست چینی
 شب امید نور افروز فردا
 خراج از فانتجان دهر گیرد
 بجز حشش دیگر چیزی ندارد
 در این بحر و به هستم به دنیا
 روم من سرخ زوا از عشق جانان
 رضائی دوست از اقی شعورم
 تبسم بحق مرا مسرور کرده
 بشارت آمده وقت مناجات

خواه از گردش هستی مراعات
 حقیقت هست بنیاد روایات
 نماید چشمه میوال بطللمات
 عمل پیورده حسن خیالات
 به هر قالب که می آید عبارات
 ز غم لریزه بر اندام آفات
 که محشر هست میدان مکافات
 برو ای گردش تقدیر بحالات

۱۱ مارس ۱۹۶۲ء

وقفہ درمیان آمد و رفت نامبروہ زندگانی ہمت

سدِ راہش نشد زمان و مکاں بی لگام است تیز گامی وقت

ٹھہر کہ آمد، عمارتِ نوساخت " آخرش رخت از جہاں بر بست

ہر کسی را دہد پناہ آخر خاک، راحت کہ بلند و پست

فتح مندی بدست می آرد تیغِ حسنِ عمل مدہ از دست

از گرفتِ عمل مشو غافل دیر گیر و مگر بگیرد سخت

گموشِ چرخ گم بہ حیرانی

بر لبسم دید چوں تبسم مست

۵، اوت ۱۹۷۳ء

بی خوابی سیما بکجا هست کجا نیست
 گمراهی دولا بکجا هست کجا نیست
 ناداری اسباب کجا هست کجا نیست
 این ساغر گریه داب کجا هست کجا نیست
 صدرنگی انساب کجا هست کجا نیست
 مسجد رنج محراب کجا هست کجا نیست
 شه زوری پنجاب کجا هست کجا نیست
 میخانه شاداب کجا هست کجا نیست
 نغمه زن مضراب کجا هست کجا نیست
 فرعونی ارباب کجا هست کجا نیست

درد دل بیتاب کجا هست کجا نیست
 یوسف گهی بر تخت گهی لقمه بیچا ہی
 بیگانه اسباب مشور را ہی منزل
 پیما نه گریه داب بلا نوش جوان شو
 آبادی کونین از یک لغزش آدم
 سجده گره مخلوق جہاں وسعت عالم
 دیدیم بہ ہر رزم شنیدیم بہ ہر بزم
 سرشار بہ ابد کرد مرا پیر مغام
 ہر نغمہ جان بخش بر آید نہ وجودم
 انجام زور زور بہ یک نقطہ مرگ است

دیوانہ و سرشار تبسم را چہ خبری
 غم خواری احباب کجا هست کجا نیست

در دلم درو نیست لب را جراتِ اظہار نیست
 این متاعِ بی بہا شرمندہ گفتار نیست
 رہبر خود کردہ ام چون من جنونِ خویش را
 در نگاہم هیچ منزل، منزل دُشوار نیست
 باوہ جامِ محبت می چکد از تاکِ دل
 وامی بر شیحی کہ زین میخانہ بر خوردار نیست
 زندگانی را فیابخت، سرورِ جامِ عشق
 کافرِ عشق از مٹی حُب و ناسرشار نیست
 ساغرِ عشقش بنوشد بی خطر در بزمِ او
 بندہ انوارِ جانان، بندہ اغیار نیست
 مفسسِ سنِ مروت دیدہ ام قارونِ سرشت
 صاحبِ اینار دیدم بی زردنادر نیست
 حُسنِ عالم شد غناسان گیرش بدنیامی نیالی
 این بزمِ بی سبب پروانہ اشعار نیست

دلم دیوانہ جام و سُبُونِیْت
 چو بی پروا شدی از عظمتِ دل
 چه کار آید گلِ باغِ محبت
 شکفته دل، شکفته انجمنِ ساخت
 عداوت را نمی ورزد محبت
 چه آری بخاطر سنگِ راه را
 بیاور گلشنِ امید گلِ چین
 جهانِ عشق و مستی را بنازم
 اگر پَر از شرابِ عشق اُونِیْت
 بره و، هر جا که خواهی، اَبَر و نِیْت
 اگر محبوب را زیبِ گل و نِیْت
 شکسته خاطر می راهِ مَو و نِیْت
 محبت را کسی خصم و عدو نِیْت
 که سنگِ راهِ ما بجز ما و تو نِیْت
 گل و غنچه بهم بی رنگ و بو نِیْت
 ز من شام و سحر بیگانه خو نِیْت
 نشاید شعر گفتن ای تبسم
 چو حسن روی جانان رُو بُو نِیْت

دل بنیبر سینہ دارم ہر زمان مشتاقِ حج
 سَمِ فُرْقَتِ را زِ دل زایل کند تریاقِ حج
 در خیالِ خویش ہستم بر در بیتِ العتیق
 از نگاہِ شوقِ خوانم روز و شب اسباقِ حج
 کیف دستی و سرورم را نداند هیچ کس
 رُوحِ می بالد چو گردانم بہ دلِ اوراقِ حج
 چوں شہادتِ کلمہ و صوم و سلوٰۃ و ہم زکوٰۃ
 ہست در ارکانِ ایماں پختہ تر میتاقِ حج
 حالتِ ناکامیِ نویشم فنروں تر از بیباں
 چوں روند احرامِ بستہ کعبہ رُو عِشاقِ حج
 یا الہی! از کرم بر بندہ مفلسِ نگاہ!
 من گرسنہ ام ز مَدّتِ بر دت، رزاقِ حج
 خانہ شوقِ تَسْبُحِ کُنْ خدایا! پُر ز نور
 شرق و غربش نور ساماں است از اشراقِ حج

گجرات

۲۹، ژوئن ۱۹۷۳ء

کتاب زندگانی تیج در تیج
 بگردابِ محبت کشتیِ دل
 غمِ هستی به حرکاتش نہفتہ
 نہ طی شد مندرلِ بیدارِ جاناں
 بہ یک جلوہ اسیرِ زلفِ گشتم
 مشو بی دلِ ز تیج نامِ رادی
 پس از مدتِ گلِ امید خندو
 نثار و طاقتِ عقدہ کُشائی

رواں خوانم، روانی تیج در تیج
 برانم، تیز رانی تیج در تیج
 طریقِ شادمانی تیج در تیج
 کہ پیشم کن ترا نی تیج در تیج
 مگر کافرِ جوا نی تیج در تیج
 خرامِ کامرا نی تیج در تیج
 عروجِ باغبانی تیج در تیج
 فیقہم ناتوا نی تیج در تیج

تسوم ہم عتابش را چشیدم
 خزاں و گلِ فشانی تیج در تیج

۷ - ژوبہ ۱۹۷۳ء

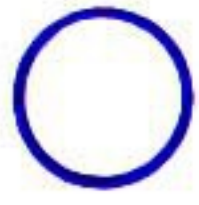
چو نوشتم ساغرِ چشمش، و لم سرشار می گردد
 سرورم بی نیاز شدتِ آزار می گردد
 شرابِ حسنِ جانان، چه عجب کیفیتی دارد
 بغیرش بزمِ هستی محض اغیار می گردد
 بیاسِ خاطرِ اعدا نکردم گاهی کوتاهی
 چو بنوازی غمِ دل را، همی غمِ خوار می گردد
 فنامی عشقِ جانان می کند شمعِ بقا روشن
 چه پروانه نشاءِ شمعِ حسنِ یار می گردد
 سر تسلیم خم کرده برو در بزمِ محبوبت
 محبت از میان نینزد اگر تکرار می گردد
 مشو غمگین، بنوش از ساقی مُردوش مٹی صافی
 به هر یک جُبرِ عرشِ مُرده ولی هشیار می گردد
 خطا کرده ندیده هیچ کس تیرنگاهش را
 نیشم بر لب او تیغِ بی زہنار می گردد

خوشا آن سر که پیشِ دُور نهادن خم نمی گردد
 دل روشن ز ظلم و جور و بیدارش نشد تیره
 ز روز و زورِ بیای از معرفت خبری نمی دارند
 ز حق بیگانه، می ورزد فریب و مکر و عیاری
 ندارم نسبتی به آن سپه کار و سپه مستی
 بیا در کارزارِ زندگی، جوهر نمایان کن
 پریشان باد جمعیت که حق نا آشنا باشد
 ستم آرا، ستم پیا، ستم سامان، ستم پرور
 زمانه تندرو و موجی، حوادجان هر موجش
 محیط مرکز رحمت، اولِ اهلِ همم باشد
 شرافت را شرف بخشد، بداند معنی غیرت
 ارادت را با شناسی، عقیدت را به بدنامی
 چو کلفت را بخواند راحت و سجا و ملحد را
 بقدرِ ظنِ همت باوّه توقیر می بخشد

خوشا آن دل که حُسنِ آرزویش کم نمی گردد
 فصاحت از نزاع جا بھلاں مہم نمی گردد
 کہ قارونِ زماں با گنجِ مہا ملہم نمی گردد
 گھی باطل بہ دوہِ نورِ یای مدغم نمی گردد
 ز فیضِ بادۂ علم و ادب خرم نمی گردد
 کسی در حجرۂ خود لاف زور ستم نمی گردد
 شکستہ باد آن ساغر کہ دل شادم نمی گردد
 جفاکاری چنین شائستہ آدم نمی گردد
 گریزندہ ز آویزش گھی ضعیفم نمی گردد
 چو ہمت آزمائی، سرنگوں پریم نمی گردد
 چنین مردم شناسی با کسی برہم نمی گردد
 کسی راند ز پیشِ خود گھی خرم نمی گردد
 چہ بیدر دست این دل وادرم نمی گردد
 گھی پیرمغال کم ظرف را ہدم نمی گردد

مکن تیغِ زباں را امی تبسم از میاں بیرون
 کہ ناسورِ زباں شرمندہ مرہم نمی گردد

جہانِ عشقِ سلطانِ ندارد
 جہاں دارد جہانِ بانی ندارد
 دلمِ دیوانہ حسنِ ماہِ رویاں
 سرورِ شوقِ پایانی ندارد
 درالِ محفلِ مروامیِ حقِ پسندی
 کہ در حلقہٴ خدا دانی ندارد
 بترسارِ دلِ ازاں مردِ صبوری
 جنونش را بیابانی ندارد
 ہتی دستم، سبکسارمِ محشر
 قلند ساز و سامانی ندارد
 رودہ با کہ نخواہد می محابا
 کہ در درِ دلِ نگہبانی ندارد
 درالِ بھری نرا نمِ کشتیِ خویش
 کہ سبیل و موجِ طوفانی ندارد
 کسی کو دروافتِ آشنابست
 تنی دارد بہ تنِ حیا و ایمان
 تنبسم را ندیدہ دورِ گردوں
 درالِ لمحی کہ پیمانی ندارد

۲۳ مارچ ۱۹۷۳ء

آمد بهار و جان بهارم نمی رسد
 خندید گل شکفته نگارم نمی رسد
 جاییکه رفت مرغ خیالم بیاد او
 آنجا نگاه لیل و نهارم نمی رسد
 هر کس بذات خویش طلبگار سروری
 این سروری بحسن شعارم نمی رسد
 پیهم ستم رسیده ام در مجلس عوام
 جوهری که دیده شد به شمارم نمی رسد
 سنگ ره وفا شده کوتاه می نمود
 دست وفا بدامن یارم نمی رسد
 عالم تمام داشته امی در کنار خویش
 واکرده ام گهی به کنارم نمی رسد
 در باختم بعشق او آن بهار زلیست
 دور تبشش به دیارم نمی رسد

۳۱ مارس ۱۹۷۳ء

ناآشنائی، آرزو، درد آشنا نہ شد
 شمع فرودِ زندگی، پیرہ بقا نہ شد
 از ناخدائی آبرو بی آبرو شدم
 کاریکہ کرد او بہ رضائی خدا نہ شد
 عشقم نیاز و شوخی، حُسنش متاعِ ناز
 از حُسنِ بی نیازِ او عشقم جدا نہ شد
 در پودہٴ حیاتِ ما مرگیست ناگہاں
 کارِ حیاتِ افسرین ہم بی ریا نہ شد
 فتحِ مہیں بہ تیغِ جلاش پناہ گیر
 ہر کو بزمِ روز و شب بی حوصلہ نہ شد
 شرحِ اَلْسِتِ رانمی دامنم کہ ہمتِ چوں
 عمرم تمام گشتہ و سجدہ ادا نہ شد
 بیگانہٴ سرور و قرارم متاعِ درد
 جنت از تَسْمِمْ لبش در دم دوا نہ شد

گدائی میگرد در میگرد شاهانه می رقصد
 چه رقصد رقص مستانه که هم پیمان می رقصد
 زمین رقصد فلک رقصد جهان آرزو رقصد
 بهر گامی که پوئی دل چه مشتاقانه می رقصد
 لبث شکر، تثبت اظہر، زبانت منبع کوثر
 چه نامت بر زباں آید دل مستانه می رقصد
 برویش حسن و رعنائی، بخولش ناز بیکتائی
 بکولش دیدہ ام دیوانہ و فرزانہ می رقصد
 مرودر حلقہ ز اجد که افسردہ دلی آرد
 بیاد و محفل ساقی، می و پیمان می رقصد
 بہ الفت بزم زنداں بی نیاز ما و تو باشد
 یگانہ ہم قدم در صحبت بیگانہ می رقصد
 نازم کارها بانگ و نام عالم فانی
 بحسن جاودانی ہمت مروانہ می رقصد
 شکوہ حاصل نہ شد در عالم سرشاری وستی
 گھی پیمان می رقصد گھی خمیانہ می رقصد
 تبسم زان گل عارض بگیرم کیفیت و سرمستی
 بہ این مستی بسی افسانہ در افسانہ می رقصد

بہ ہر تار نگاہم جلوہ جانانہ می رقص
 چہ بی تابانہ می رقص چہ بیاکانہ می رقص
 بجنب و شوق و سرشاری، بحسن و عشق و رعنائی
 چو محبوبم قدم فرساشو دبت خانہ می رقص
 بہار آید، نگار آید، اُمیدم بی قرار آید
 بہ بومی سنبلی زلفش دل دیوانہ می رقص
 بعزم پاسبانی شکر برار می تازد
 بگرد شمع حُسنش جرات پروانہ می رقص
 برومی مصطفیٰ نوشم پیایی جام بیداری
 شعور زندگی این جا رہنا کارانہ می رقص
 سرور و کیفیت می جوئی عبث در مجلس واعظ
 بہیں پیہ منغام را چہ استادانہ می رقص
 بیس این جانقاب انگندہ حُسن بی ریائی را
 بہ بزم میگاری ہر یکی طفلانہ می رقص
 شراب زندگی باروا بہار خُسر می آرد
 بہ انداز جنوں دیوانہ در ویرانہ می رقص
 گریہاں چاک شد آخرتتسم غنیہ دل را
 بہ ہر شاخ چمن گل رقص معشوقانہ می رقص

در خراباتِ زمانه دل مشو، زبیر و زبیر
 منزلِ خود را تعیین کن سوی منزلِ نگر
 غرقِ بحرِ دردِ دل یابد گهرِ صائی حیات
 بی شعورِ دردِ دل داماندهٔ لعل و گهر
 حسنِ محبوبش شود همتِ فنا و رحمت
 عاشقِ صادق نه بیند بحرِ پیش آید که بر
 در مصافِ زندگی جز اهلِ دل جان باز نیست
 شمعِ عزمش مرکزِ پیمانهٔ فتح و ظفر
 دیدهٔ اهلِ نظر ماند بحسنِ یار گم
 بی نیازِ انقلابِ گردشِ شام و سحر
 آمد و رفتِ نفس می خانهٔ دور بقا
 کامیابی همسکاب آید به اقدامِ سفر
 چون شعاعِ مهرِ عرفانِ جذبِ دل پرورید
 شد تبسم و استمانِ محفلِ قلب و نظر

۱۳ مه ۱۹۷۳ء

ساقیا! ساغرِ شراب آور
 نغمهٔ عشق، مطربا! سر کن
 هست بیگانهٔ جمالِ خیرام
 روحِ مسروانگی بخود آید
 بی وفا هست حسنِ مہ رویاں
 سحت متاسفم کہ پیش او
 دیر پانیت نغمگاری عمر
 کیسوی حق خضاب آلودہ
 از مقدر کہ رنج ہا بر دم
 مہر پروردہ زدہ ہائی حیس
 سال خوردہ منم شباب آور
 محفلِ دل بہ انقلاب آور
 دورِ افسانہ ہائی خواب آور
 انکساری زبوں تر از آب آور
 تو بحسنِ وفا جواب آور
 عرضِ مطلب شدہ عتاب آور
 ہرچہ داری بدلِ شباب آور
 بیرون از شوخی خضاب آور
 داوہِ شہزور حساب آور
 رُکشِ حسنِ ماہتاب آور
 گنج بخش تہنیم دلہاسرت
 رُو بگنجینۂ کتاب آور

۱۹ مہ ۱۹۷۲ء

ساقیا! ساغمد بده پیرہ از شرابِ خانہ ساز
باوہ مسدتِ غیر نتواند بسینہ داشت راز

بستجویم امتحان و امتحانم آبِ دست
می نوازد سعی مخلص را خدائی کار ساز

من بگویش می روم ہر آن بہر دید اُد
کاسہ دل پیرہ بدارم از مٹی سوز و گداز

رُو بسومی کعبہ دارم چشمِ دل بردنی یار
راز دارِ عشقِ من ہستند ارکانِ نماز

برگ و بار آورد بالآخر باغ امیید وفا
ہست محروم تنہم جاں نثارِ حرص و آرز

سرتابہ از در حق عظمت آدم شناس
 هست محبوب زمانہ مردم عالم شناس
 طبع عالم آشکارا می کند رفتار نبض
 گل بداماں باغبانی کہ شود موسم شناس
 گریہ شبگیر باشد و لکش باد نسیم
 گل ناخندہ زندہ ہر غنچہ شبم شناس
 گنج می بخت کفایت، روم کفایت پیشہ کن
 مالک دینار باشی، حرمت در ہم شناس
 قدر راحت را بداند رھرو و شوارگیر
 شادمانی دل نہ یابد تا نباشد غم شناس
 یادگاری یافتم تا روزی محشر یادگار
 زخمی از تیرنگا ہش خوردہ ام مرجم شناس
 اہل پاکستان از شعرم تبسم! بی خبر
 در زمین پاک ایرانی شود قلمم شناس

لہ آقائی علامہ محمد حسین تسبیحی۔

چه شیریں هست گفتارش، چه محشر خیز رفتارش
 بہ بینم ز اجدال را، ہم بجان و دل پرستارش
 چه خوش تعمیر عالم را، نہادہ ہست بنیادی
 عمارتِ حیس در دل فنزودہ عشقِ معمارش
 دو عالم را اسیر کیسوی و اللیل می دارد
 کہ مہر و ماہ را شرمندہ کردہ، تابِ خسارش
 مرا الفقر و فخر می بی نیاز کیف و کم دارد
 جہان بینی بکارم نسبت، در دل طلبگارش
 مرا سرشاری حُسنش کند بیگانہ ہستی
 سُرورِ زندگی یابد نگاہِ محورِ دیدارش
 گمیزان است از من ظلمت ویرانیہ کاری
 دلم پیرہ نور دارم از شعاعِ مہرِ الوارش
 پچینم از گلستان من گلِ حُسن و محبت را
 نمی آرم بخاطر گاہی دل آزاری خوارش
 بیچارہ گرہ درو محبت چارہ سازی کن
 جنونِ عشق می گوید شرمِ ہم ہست بیمارش

قحبہ شیریں ادانی عام و خاص	حسن دنیا دگشائی عام و خاص
غمگسار و رہنمائی عام و خاص	ہر قدم پروردہ اقدام شوق
تاشوی درد آشنائی عام و خاص	زادِ راہِ زندگی، اُلفتِ بگیر
درد نو آرد و برائی عام و خاص	دردِ فزا انقلابِ روز و شب
مستیِ ہمت فزائی عام و خاص	ساتی دورِ جہاں ساغر و ہمد
شد بقیدش دست و پائی عام و خاص	منزلِ آخرِ ربودہ ہمت را

از نشاطِ ساغرِ حُبِ وطن
شد تبسمِ دلربای عام و خاص

یکم اوت ۱۹۷۳ء

کارِ عیاری نهفته در غلاف
 بر زباں آراستم کلامی دل
 گرمی خون تمنا در بدن
 گمبینه داشتی عزیزم صمیم
 بی خطر و مساز مکر و فن بشو
 هر قدم باشد بعاشق سنگ راه
 حق نامی، بر ملا گردول شگاف
 باز بانم دل ندارد اختلاف
 زندگی بخش است پنبه در لحاف
 گمرد گرد و تشندی بادِ خلاص
 این سلاح مردِ غازی در مصاف
 جاده عاشق نباشد پاک مصاف
 در قناعت یافت او گنج گراں
 شد تبسم را همین وجه کفاف

۲۹ ژوئن ۱۹۷۳ء

ہستی خرامِ مستی و مستی خرامِ عشق
بادہ کشِ حیات می نوشد بحرامِ عشق

جانِ گرہِ پنا شود پابندِ آن تو
گرہِ جان را رُہبہ کنی ای دل بنامِ عشق

مِنّت پذیرِ گرہِ میشِ گرہِ مابہ و جود
ہست اختتامِ شعلہٴ دل اختتامِ عشق

محوِ تماشائتا ابدِ تحسینِ حق شناس
شد جہاں نثارِ کرہ بلا حُسنِ دوامِ عشق

رنگِ بہارِ عالمِ امکاں چہ شوخِ رنگ
رنگینی بقایِ دل از صبح و شامِ عشق

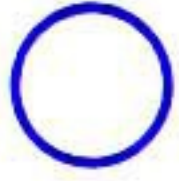
حالاتِ انقلابِ تبسمِ بیسِ مہرِ س
بی اختیادِ آمدہ او زیرِ دامِ عشق

ویدہ خونہ پیزو دل گریباں چاک
 از ہوسناکی سرورِ نگاہ
 گمردش چشمِ خوبہ و دید است
 پائمالِ جہال، اصلِ ادب
 زہیمکی را حقیر می داند
 عقل و دانش، شعور علم و عمل
 ذرہ ذرہ بزور، زہر آرد
 دل ضیا بارہ از ریاضتِ دل
 حاصلِ کشتِ کاری، ادراک
 کشتِ ناپاک، دل چہ بودی پاک
 بی سکون است گردش افلاک
 سر بند می نشین خس و خاشاک
 ابلہی پوش، خوش نما پوشاک
 هست مارِ ضحاک را خوراک
 از رعونت بلند تودہ خاک
 تالشِ دندان از سرِ مسواک
 کشتِ خنداں بود چشمِ دل
 گمرداری ز اشکِ تر نمناک

گجرات

۲۰ ژوئن ۱۹۷۳ء

بی دفا تاج ، بی وفا اورنگ
 هست امروز خانی از اخلاص
 می نهند نام زنگیاں کافور
 در ترازو اگر بسنجیدی
 زندگانی به ضیق می گزند
 هر کسی را اسیر می بینم
 پایدار است دولت فرہنگ
 نالہ فی بود کہ نغمہ چنگ
 امن بردار، عاشقان جنگ
 بہتری نیست لعل از سنگ
 جنگ جو گشت ہر کہ آمدتنگ
 دام دولت شدہ زمین ہمزنگ

چوں تیرم نمود، حسن حیات
 نقد جہاں دادم نکرد درنگ

۲۴ ژوئن ۱۹۷۳ء

من ہمانم در عروج و من ہمانم در زوال
رخ نمی تابد نگاہم از رخ حسن و جمال

رو نیارد هیچ سوا جز آستان پاک دوست
عرش پیماست گرچه تو سن فکر خیال

رہرو راہ محبت سرد و گرم زہ چشید
گفتگوی تلخ را دانست ہم شیریں مقال

می کشد شاہ و گدا را مردم چشم عدم
بی حقیقت هست پیشش مستی چشم غزال

در لباس فقر مہرش رشک شاہان جہاں
شد تشبہم را محبت برتر از جہاں و جلال

به گره دوش آدم پیمانہ دل
 نہ سوزِ خویش سائے حسن سازد
 بنوشانم مٹی افسانہ دل
 چسراغِ یاد را پردانہ دل
 سرو در و کیف پیش و پس نہ بینی
 بجز تو اندر میں چینی نہ گنجد
 چو وا کردی در میخانہ دل
 پرستش گاہ من بتخانہ دل
 نمود و نام در خاطر نیارد
 اگر فرزانی نواهی بعالم
 بشو پودانہ و دیوانہ دل
 انزو بیگانگی در زد زمانہ
 اگر باشد کسی بیگانہ دل
 کنم سیراب با اشکِ ندامت
 شدہ جنت نما ویرانہ دل

بہ ہر موسم تیرے ہاں ہستم
 بسینہ کاشتم یک دانہ دل

۴ مارچ ۱۹۷۳ء

هیچ کس را دل نخواهد در ره اُلفت دلیل
 راه ناویده اگر چه هست پُر پیچ و طویل
 رهمر محبوب، عزم لَاحِبُّ الْأَفْلَاحِ
 قبله اهل نظر شد بخت ایتان خلیل
 سزتا بند از رخس در بارش جو و ستم
 کشتگان تیغ ابروی نیازه قال و قبیل
 زنده نتوان کرد باز او را میح ناصری
 هر که از شمشیر عشوه و ادا گردد قتیل
 ره نورد شوق بر دلیز او گیرد قرار
 منزل دیگر نباشد حباده پیمای کفیل
 در نگاه قیس بوده پیکر حسن ابد
 در دو عالم هیچ موش با نه چون لیلی جمیل
 بانم بر دانتند برتر هست از شاه زمین
 بی نم بر گویند تسم شد بکوچه اش دلیل

شگفتہ شد دل و جانم سحر جانیکہ من رستم
 زگل پڑ گشت دامانم سحر جانیکہ من رستم
 شب معانی تارِ فرقت در دہا برد و انزودہ
 بہم شد درد و در مانم سحر جانیکہ من رستم
 بسوز و سازِ شہرم، دردِ دل را بر ملا گفتم
 برقص آمد چہ ارمانم سحر جانیکہ من رستم
 نگاہِ پیکرِ الفقیرِ فخری مہر سامانی
 شدم دل نور سامانم سحر جانیکہ من رستم
 چو گل بود است گفتارش معطر شد ز بومی او
 دماغِ علم و عس فانم سحر جانیکہ من رستم
 غلامِ محی دین مردہ دلاں را زندگی سامان
 مسیحِ وقت و ایمانم سحر جانیکہ من رستم
 نسیم دیدہ جاناں سوی محسرو ماں وزیدہ انہر
 تبتسم کرد بستانم، سحر جانیکہ من رستم

لہ حضرت غلام محی الدین صاحب مدظلہ سجادہ نشین گولہ شریف

با هر کسی که دوست دشمن بدوستم ○ جان و دلم بدستِ محبتِ فروختم
 کرم بیاس دارمی اُفتِ همیشہ‌نثار جان و تن و جگر و دل و رگِ خونِ پوستم
 در چایہ سازیِ غمِ انسانیتِ لبشوق آرامِ دل به آتشِ درمانِ سوختم
 از دستِ هر چه آمده سوگم نویدِ عید مہر و وفا و لطفِ چه جور و جفا، سوختم

آمد به ننگِ اریم تا بہ تیشِ شمش
 ہر چاک را بسوزنِ یادش بدو ختم

۱۵ ژوئن ۱۹۷۲ء

بدارم دامنِ ماهِ سردِ بدستم
 تصویرِ حسنِ اورا بت بازو
 متاعم شد، متاعِ درد مندی
 نہاں گشته ز من آغاز و انجام
 بجزرت آمدہ چرخِ ستم گر
 نیار و تابِ او سینامی سینہ
 بشہرِ درد منداں شادِ ختم
 گشودم بر درِ محبوبِ ختم
 بدورش یخود و سرشارِ دستم
 بر یک جلوہ زپایِ ہوشِ رستم
 بہ ہر جا یکہ ہستم در ہشتم
 بجازا ہد بگوید، بت پرستم
 بشہرِ درد منداں شادِ ختم
 گشودم بر درِ محبوبِ ختم
 بدورش یخود و سرشارِ دستم
 بر یک جلوہ زپایِ ہوشِ رستم

تہبسم بار گشتہ دل ز مہرش
 شعاعِ نورِ عالم گبیر ہستم

سر تسلیم خم، مُشْتِ غُبارم
 زمین گلزار، مستی پُر بہار است
 بدل دارم چنیں انوار پیکان
 شرابِ عشق ہی نوشم بہر دم
 ولم پیوستہ از یادت شگفتہ
 اگر افسردگی آرد جب دانی
 نمی خواہم بدو در نفسا نفسی
 نداری تابِ حسن ما ہر وہاں

جہانِ عشق را پدور و گارم
 بہر شاخِ تمنا برگ و بارم
 شبِ تاریک را سینہ فگارم
 زمستی خوش نوایم نغمہ بارم
 بجز تو با کسی کاری ندارم
 بہ نامت شعر زنگین نمکسارم
 پیادہ ہر معان و من سوارم
 نہاں گشتی، مگر من آشکارم

تہنم ہست زر خیز تمنا
 ہمیں را در زمینِ خلد کارم

نداری آن نگاھی حسن پیمائی که من دارم
 بسینه هم نه آن شعله نواغائی که من دارم
 نینزد موج ناکامی بدریائی که من دارم
 بهارِ حسنِ عالم شد نمتائی که من دارم
 ز سوز و سازه دل برینہ دارم چشمِ بینا را
 بچشمِ کس نمی بینم گهرِ صفائی که من دارم
 مرا از بادہ درد و محبت مست می دارد
 گھی باشد ز فارغ جام و مینامی که من دارم
 غمِ دوراں همی لرزد چو جامِ سرخوشی نوشم
 ببیس چه کیف آور هست صهبائی که من دارم
 ز الوارِ یقیس باشد گمیزاں ظلمتِ چمتی
 ازین حل می شود هر یک معامی که من دارم
 بهر پستی فروبستی، فسازد دل نمی جوئی
 نصیبِ خاکِ رسی شد شریائی که من دارم
 هوسناکِ زمانہ هم هتی قسمت، هتی همت
 دهمد آخه قناعت خوانِ یغنائی که من دارم

بگویم ہرچہ آید در دل من ، فاش می گویم
 ریاکاری نمی از رو بڈنیائی کہ من دارم
 بنازم بہ کرم صائی فرادان خدا ذلی
 بہ این قحط الرحالی دل شناسائی کہ من دارم
 میسر شد مرا از معدن عشق حیدب اللہ
 بصدف ہر دو عالم ڈر بکتائی کہ من دارم
 شعاعش عام کردہ در جہاں نور بصیرت را
 منور شد نہ ہر ش چشم بینائی کہ من دارم
 بیا گرچہ بعالم بردہ ای گوئی سبہ کاری
 نگاہش پاک می سازد میسحائی کہ من دارم
 ندیدہ چشم دوران اندرین دید کہن سالی
 بگلزار محبت سرو رعنائی کہ من دارم
 بہ میدان قیامت مرکز اصل قیامت شد
 ز نور حق تشبہم ریزہ سیامی کہ من دارم

شرابِ عشقِ می نوشتم، کتابِ حُسنِ می خوانم
 بظلمتِ صامی، هستیِ روغنِ شمعِ شبتانم
 بحسنِ زندگانی باختم نقدِ دل و جانم
 پدل پیوسته تیزنگاهش در دورمان است
 بنور و ظلمتِ راهِ مجت می روم پویاں
 نگاہِ لطفِ تو گلزارِ می سازد بیاباں را
 صبا از غنچه شوقِ دلِ خوشبوئی می گیرد
 خراماں می روم سوئی خراباتِ جہاں بینی
 چو پروازِ آور و طیارِ شعردلِ آویزی
 کسی دل داده را غمِ خوار و دلدارِ نمی باشد

جہاں قرآن، نمود و خالِ حسین اعزازِ قرآنم
 بدورِ اہرمن دل دادہ انوارِ بینہ دانم
 نشانِ من چہ می جوئی شہیدِ حُسنِ انساںم
 بہ و چارہ گہ دروم چہ دانی در دورمانم
 گھی شامِ خندانِ بینم گھی صبحِ بہارِ انم
 بحرِ لطفِ تو با گلزارِ سامانی بیابانم
 بہاہِ دل نوازی من انگفتہ تر گلستانم
 بندِ حقِ پستی دورِ باطل را بختِ بانم
 تخمِ می رساند بر سرِ تختِ سلیمانم
 بشہرِ خوبہ رویانِ جہاں حیرتِ بدامانم

تبسم! ساقی بنم اخوتِ جامِ پر کردارت
 زمستی بہ پاکستان سرودہ شعبرِ ایہ انم

بعدت من شعاعِ محصرِ عرفان دیده ام
 دیده و دل را به غرقِ نورِ ایماں دیده ام
 غنچه‌ها بشکفت از بادِ نسیمِ گولره
 گل برقصِ شادمانی در گلستانِ دیده ام
 دیدنی بود است دیدم شوخی بختِ رسا
 در تلاشِ دردِ دل و پیروند در ماں دیده ام
 عقل و فکر و هوش، هر شی بود سرشارِ نیاز
 جلوه آرا پیکرِ انوارِ یزدانِ دیده ام
 جان و دل را باخته ام در حضورِ پیرِ خویش
 بی سرو سامان بودم ساز و سامانِ دیده ام
 چون نشسته است بر تختِ دلم مهرِ علی
 مشکلاتِ دنیا و عقبی چه آسای دیده ام
 بر رخِ دیگر نیفتد مهرِ سامانم نگاه
 خوب روی خوبه ویاں، جانِ خوبانِ دیده ام
 انکار و عجز را طالبِ رضای ذوالجلال
 من به تختِ دل نوازی عجز سلطانِ دیده ام
 شد تبسمِ آشنا دل، روح را آمد قرار
 در چکوری چون جمالِ روی جانانِ دیده ام

چون انقلاب تَنُذُ ما، خود سر ندیده ایم
 در امن شهر و مسجد و مندر ندیده ایم
 پست و بلند پیش از یکاں بی آر بود
 از دست برود هیچ کس جانبر ندیده ایم
 کمتر نبود شدت طوفان پنج آب
 طوفان قوم نوح را منظر ندیده ایم
 سومی که رُخ نمود این سیلاب ستاخنز
 جانبرده هیچ کشتی و سنگ ندیده ایم
 از خویش بی نیازی و با هم سفر نیاز
 در عمر خویش چنیس رهبر ندیده ایم
 هر مدعی بنعم خود دارد ضیای دل
 جز مہر گولرہ دل انور ندیده ایم
 اشک و ناز گوہر عمّان تابدار
 در کان سنگ ہم چنیس گوہر ندیده ایم
 دل برده ای مصویر تصویر کائنات
 دل داده ایم و صورت دلبر ندیده ایم
 در پہلویش نبود تبسم نواز دل
 بر در نشسته روی منور ندیده ایم

ناز و نیازِ عشق را رُسوانہ کر دہ ایم
 چنہ دردِ رازِ دال گھی پیدا نہ کر دہ ایم
 دورِ جہاں ز لغزشِ ما کیف آفسیں
 ویرانہ حیات را میخانہ کر دہ ایم
 چنہ سوز و سازِ آرزو دیگر نشان نہماند
 بر شمعِ روحیات را پروانہ کر دہ ایم
 ہر جا کہ می رویم، نگاہِ بےست در بغل
 ما اعتبارِ وادی سینانہ کر دہ ایم
 لمحاتِ نقدِ بازرِ نیہ نمی دہیم
 امروز را بساعندِ فروانہ کر دہ ایم
 نوشیم ما شرابِ محبتِ بحامِ نو
 چرخِ جفا بصورتِ پیمانہ کر دہ ایم
 شد جاں نثارِ گلستان، ہم اہلِ گلستان
 نامش ہمیں تسمیم دیوانہ کر دہ ایم

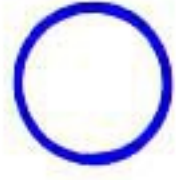
ناله‌های پُر اشته ایجاد کن
 لمحہ لمحہ کوہ را سینه شکاف
 هست اینک رهنمای بی ریا
 تا توانی بلبُلبِ نغمه سرا
 گشته‌ای گم طالب فریاد رس
 تا بعرش حق رسد شورِ دعا
 آخرش آید به جم دیگران
 هست اکنون گم کسی بیداد کن

گم شود آباد گلزار بقا
 ای تبسم! خویش را برباد کن

زندگی شاداب شد از روی تو
 بی نیازم از جمالِ این و آن
 جان و روحم را دهدتاب و توان
 قبله حاجات و محرابِ نجات
 نورِ آزادی دهد احرار را
 حور و غلمان را نمی دارم هوس
 چیل متاعِ دردِ مهترت یافتم
 در پریشاں حالی و در ماندگی
 در مشامِ زندگی خوشبوی تو
 دیده و دل باختم در کوی تو
 آفتابِ حسنِ تو امر روی تو
 ورود عالمِ دل کشا ابروی تو
 دل اسیرِ حلقه گیسوی تو
 رشکِ فردوسِ بیستم کوی تو
 می دود هر دم خیالم سوی تو
 بازوی در و دلم بازوی تو

تو بده جانِ تبسم را پناه
 یا رسول اللہ شفاوتِ خوی تو

مرا سیارگان گننام کرده
 فسانه سازی بنم حریشان
 عطا کرده مراساتی چه جامی
 مئی صافی رقیباں دست بردند
 اسیر کیسوی شبرنگ ہستم
 دلم دیوانہ حسن بتان است
 بظاہر خوشنما پهنائی ہستی
 بشوئم رنج و غم با ساغر می
 سحر بودم سپرد شام کرده
 شبایم را شرابی نام کرده
 علاج خاطر ناکام کرده
 مرا مشہور در آ شام کرده
 نگاہ خوبرو در دام کرده
 شہیدم شوخی اصنام کرده
 ہنانش تلخی ایام کرده
 بسوئی میکده اقدام کرده

ز جان و دل شوم قربان ساقی
 نیشم را شریکِ جام کرده

۱۵ مارچ ۱۹۷۳ء

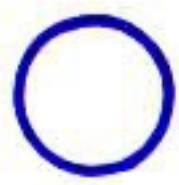

کیف سامان خوشخرامم کرده ای
 روی روشن را امام کرده ای
 هم چو مرهم درد زخم کرده ای
 بی نیازِ خاص و عام کرده ای
 گردش دوراں بدامم کرده ای
 منظرِ بسی تمام کرده ای
 نوحه را انجام شامم کرده ای
 بی نوایم شاد کامم کرده ای

باده هستی بجایم کرده ای
 کرده ای دل را بگیسویت اسیر
 سازِ بیادت را چه طرفه زخمه
 داده ای در طره زلفت پناه
 شد نصیبم قوتِ سعی نمود
 لیسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
 شب بزاید چشمه نورِ سحر
 عشق تو سر بایه حسن دوام

بہ تبسم کرد چون مہرت نگاہ
 خوش نوا و خوش کلامم کرده ای

۱۴ ژوئن ۱۹۷۲ء

دھندِ جامِ سرورم ساقیٰ مینا نہ ہستی
 نگاہِ دل کند مینا بہارِ کیف و سر مستی
 جنونت را بیابانی، سکونت را خیابانی
 چرا ای دل! بظلمت خانہ تقدیر بندستی
 شعاعِ مہرِ حسنِ آرزو، انوارِ سامانست
 شعاعش جذب کن در دل چو پیش آید سہِ سختی
 غمِ امروز و فردا، اندرین حلقہ نمی گنجد
 اسیری زلفِ جانان از قیودِ دو جہاں رستی
 شود تیرہ دلت از لذتِ پہودہ گفتاری
 بدل نذر و صیا مینی بت را گرفتارستی
 ترا خواہم، ترا جویم، بہ ہر عالم ترا خواہم
 ہفتہ از نگاہِ من ای محبوبم کجا ہستی؟
 وفایش رہنما و رہبرم گشتہ بہ ہر مشکل
 شبابِ عزم را ممنونِ احسانم بہ ہر سختی
 نیا ساید دمی، دورِ زمانہ بی وفا موجی
 بسالامی رساند، گہ براند جانبِ پستی
 نخواہی دید بر لب ہا و گہ رقصِ تہنم را
 اگر ای دل! بر دل از حلقہٴ پیرمغال رفتی

حکیم نوریزادہ
 ۱۹۳۴ء

سرِ راهی دُچارم شد نگاری
 فسون زندگی افسانه گشته
 سرور و کیفِ مستی را سُبُوی
 چو جامِ چشمِ او آمد بگردش
 نگاهش داشت اعجازِ میما
 بکرده جان و دل را فرسِ هیش
 کسی کو شد اسیرِ دلم زلفش
 جنونِ عشق را پیرودگاری
 مجسم دید سحرِ روزگاری
 چه رخسارش بهارِ میگساری
 به یک جرعه ببرد از دلِ تری
 که هر مرده دلی شد جان داری
 به استقبالِ او آمد واری
 بشد از عقل و دانش بر کناری

درون سینه ام چقماقِ یادش
 تبسم کرده بر آید شراری

مشو غافل ز سعی خویش از حاصل چه می پُرسی
برو، قطع منازل کن، سر منزل چه می پُرسی

بمیدانِ محبت نقد جان دادن بقا باشد
قتیلِ حسن شواز شوخی قاتل چه می پُرسی

پیای نوش کن از دستِ ساقی جامِ کیف آور
به بزمِ بادِه نوشاں از سرورِ دل چه می پُرسی

بشو دُچار با بحرِ بلا خیزد و ستم گامی
جواں مردی ز موجبش از لبِ ساحل چه می پُرسی

تَبَسُّمِ شوقِ منزلِ سوئی منزل می کشد دل را
چهری پُرسی ز خضر و رهبرِ کامل چه می پُرسی

بخش نهم

قطعات

حق پرستی کشته بیخستم
قطره قطره می چکد خون و دم

بسم قریشی

①

کتاب نیست و هستی را خود مضمون و خود ضامن

نه در دنیا، نه در عقبی، نه در برزخ یا بحر ذلتش

هُوَ الْأَدْلُ هُوَ الْآخِرُ هُوَ الظَّاهِرُ هُوَ الْبَاطِنُ

بجز معبودِ هستی هیچ شئی در بزم امکان نیست

۷ ثویب ۱۹۷۳ء

②

صدقه خاتونِ جنتِ الحسین و الحسن

صدقه دُبِّ محمد صِدْقَةُ مَهْرِ عَلِيٍّ

به درت سایلِ تَسْبِئِمْ جابِ نثارِ بیختمن

از و با و ابتلا آور خدایا ده پناه

۹ ثویب ۱۹۷۳ء

③

خسراں نماذ و گل اندامی بہارِ برفت

بصحنِ باغِ ابدِ هست نقشِ بندِ چمن

کسی کہ جلوہ نُمَاشد، از روزگار برفت

ز انقلاب درو کرده ایم فصلِ ثبات

۱۱ ثویب ۱۹۷۳ء

④

ہنہاں زِیرِ تَسْبِئِمْ نیست جز جوہرِ مہ و سالم

چہ می پرسی، چہ می گویم، اسی تَسْبِئِمْ زِ احوالم

تَسْبِئِمْ هِست تَفْصِیْلِمْ تَسْبِئِمْ هِست اِجْمَالِمْ

چو راضی بارِ فنا گشتم، متاعم خندہ خُرسند

حُرِّ الْوَبَاءِ الْخَاطِمَةِ

لِيْ خَمْسَةَ أَطْفِيْ بِهَا

وَأَبْنَاهُمَا وَالْفَاطِمَةِ

الْمُصْطَفَى وَالْمُرْتَضَى

بہ ہر ایک نہ کر دم گھی آشنائی
 تمتع ز دنیا، تنعم بہ عقبی
 بسی آزر و معا کیس در دو عالم
 ز حق خواستہ ام ہمیں در دو عالم

۱۲ رُویہ ۱۹۷۲ء

نیک آدم ہمہ انسان پیدا
 کسی را بہ کسی فوقیتی نیست
 برابر اند در تصدیع و تفریح
 کہ یکسانند دانہ های تسبیح

۱۳ رُویہ ۱۹۷۲ء

از زمین روید، رود سومی فلک
 سر پیر پائی اصلش پیدہ شد
 نرم و نازک گل بدامن شاخ شاخ
 خاک بوس آخر شود، مغرورہ کاخ

۱۵ رُویہ ۱۹۷۲ء

بہار عشق نباشد گھی خزاں آلود
 بہر زمین کہ روم شادمان و خوشیالم
 بہ ہر زمانہ، بہ ہر عمر نوجوان باشد
 چون یاد یار بخون و لہرہاں باشد

۱۷ رُویہ ۱۹۷۲ء

۱۰ ملفوظات حضرت علی کرم اللہ وجہہ

⑨

بر جهان خاک، ہر تار نگاہش پر عتاب
کبر و چرخ ستگر در زمین است انکسار

۱۹ ژوئیہ ۱۹۷۳ء

کھکشان چرخ چیرزی نیست، جبر چپین جبر
سیر گاہ خاک زادہ جنت و عرش بر

⑩

حق پتہ وحی ہست طوفان بہر طوفان ستم
زورق صبرم رو دبی خون در گرداب تشد

۲۱ ژوئیہ ۱۹۷۳ء

خود پسندی، تخته مشق در طہ موج بد
ناخدا می کشتی بحر محبت خود خد

⑪

گلستان بوستان، اشعار حافظ تاب و حانی
بجام دل شراب عشق حقانی، اگر خواہی

۲۳ ژوئیہ ۱۹۷۳ء

محب و ہمنامی ہر زمانہ سعدی و حافظ
کٹاودہ در بارو، باوہ خانہ سعادی و حافظ

⑫

جام عیش و طرب نمی دارم
گشت بی ہجر عالم اسباب

۲۳ ژوئیہ ۱۹۷۳ء

وقت می نوشی بہار رسید
فاقہ مستی بہ اختیار رسید

۱۳

بسویم از نگاه یار پیغام نمی آید
 "خموشی معنی دارد که در "فہم" نمی آید"

برہش چشم واکرودہ نشستم سحر شامی
 کنم جسدان گردانستم کوناہی دل را

۲۵ ژوئیہ ۱۹۷۳ء

۱۴

صبح نورانی، بالآخر تیرگی شام دید
 گرمی آغازِ الفت سردی انجام دید

ہر کمالی را زوال آید، بدورِ آسمان
 سرد مہری صافی جانان شد تبسم را محیط

۲۷ ژوئیہ ۱۹۷۳ء

۱۵

بی بہا تحفہ کتاب کہن
 ساقیا! ساغری شراب کہن

در حروفش دینہ افکار
 نو کشیدہ: تہی ز کیف حیات

۲۹ ژوئیہ ۱۹۷۳ء

۱۶

بجوید تا تواند بسی شام
 بظلمت تا سحر گیب در نہ آرام

سحر خشنده خورشید جہانتاب
 شب اند جہت و جوی مہر گردوں

یکم اوت ۱۹۷۳ء

(۱۷)

عطا کن تشنه لب را ساغری نامِ خدا ساقی
شرابِ حُسنِ انسانی بنوشتم، بر ملا ساقی

نشسته ام بسنگِ آشنانت طالبِ لطف
اگر چه مختب بر من نگاهِ کینه ور دارد

۳ اوت ۱۹۷۳ء

(۱۸)

سُخنِ آینهٔ افراط و تفریط
ازد بگم یخته افراط و تفریط

خداوندانِ عالم را شاید
کسی کو هم نوا می در دِل شد

۵ اوت ۱۹۷۳ء

(۱۹)

گر نوا می زور دِل خیزد
هر چه آید ز دِل به دِل ریزد

فکر و فهم و خرد را زنده کند
یاد دارم ز حضرت سعدی

۷ اوت ۱۹۷۳ء

(۲۰)

ناداری سربایه، شده صدر نشینی
آثارِ قیامت را سزد پاک زمینی

هر منت گرانی و گرانبار می فقط است
برگشته، حق دولتِ اغراض پرستی

۸ اوت ۱۹۷۳ء

شوریت که سیداب غضبناک بیاید
 هم رحمت حق گشت به ما قهر الهی
 هر خطه ناپاک گزرگاه عذاب است
 هر چیز که شد زنده ز سیرابی آب است

۹، اوت ۱۹۷۳ء

بلندی آشنا دارم نشان حسنِ فطرت را
 بجز یادِ خدائی حسن، در دل نیست کالائی
 به لوحِ دل محبت را، کشیدم شوخِ تصویرِ
 جهانِ دانیِ زمن ترسد، زمن لرزد و جهانگیری

۱۱، اوت ۱۹۷۳ء

سکونم رفت و دورِ بیقراری شد غماز گیرم
 بهر جنبش نگاهِ شوق بیتابانه می خیزد
 نشسته ام بیدارش در "امروز" واکردا
 بسویم، چه کنم، ناید تبسم آشنایدا

۱۹، اوت ۱۹۷۳ء

ز آب و تاب رخ یار شد نگه پر نور
 طوافِ ساقی میخانه من چسرا بکنم
 شراب دید بنوشتم مرا همین عسرخ آب
 ز چشم مست بگیرم سرورِ باد و تاب

۲۱، اوت ۱۹۷۳ء

۲۵) می روم بیگانه از سود و زیال
 نیکه سعی و عمل بر لطف او
 ننگم آرام هر زمان رجبی رخصتا
 چوں خدا خواهد و باگردودوا

۲۳ اوت ۱۹۷۳ء

۲۶) کار امروز را بده از دست
 عاقبت را بگیر در دنیا
 کار فردا به بخت فردا گزار
 از دل خویش فکر عقبی گزار

۱۱ سپتامبر ۱۹۷۳ء

۲۷) مرا گفتا شب خواب و خیالم
 مرا ظلمت پسندیده تر از نور
 برو، از صبح خندان بهره ور شو
 اگر حسن عمل داری، سحر شو

۲۱ سپتامبر ۱۹۷۳ء

۲۸) منظر ما پیکر صیر جمیل
 ختم گردید است دور ابتلا
 بود از دو سال در قید همنود
 فضل ایزد، سرخ رویش دانمود
 ۲۰ اکتبر ۱۹۷۳ء

۱۰ برادر کوچک مصنف سروان دکتر منظر حسین سلمه که در زم مگاہ مشرقی پاکستان بدست
 ارتش همنود گرفتار شد و تباریح ۲۰ اکتبر ۱۹۷۳ء رها شده به پاکستان باز آمد۔

